

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1875.

17:e Årg.

5:e häft.

Innehåll:

	Sid.
32. Om den fornordiska litteraturen, af — <i>th</i> — (förf. till "Ragnar Mårsson, m. fl.)	281.
33. Mitt Folk. Poem af <i>Olof Stig</i>	284.
34. Du ström, som så rik har varit! Poem af — <i>n</i>	265.
35. Konsten i Hemmet, af <i>Jacob Falke</i> , slut.	287.
36. † H. C. Andersen. Poem af <i>Andreas Dolleris</i>	310.
37. Skolor för bildande af tjenarinnor	311.
38. Slöjdnheter: Sammandrag af årsberättelsen för föreningen Hand- arbetets Vänner, arbetsåret 1874—1875	316.
Mönster	320.

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

32. Om den fornnordiska litteraturen.

Till hvilket folk kan man med mera fog än till vårt ropa: "Lyssna till det trädets susning, vid hvars rot ditt bo är fäst". Våra öron uppfånga begärligt suset från främmande träd, men det egna — det "vid hvilket vårt bo är fäst" susar ohördt och oförstådt. Ett främmande fornfolks gudalära och skaldekonst har i århundraden dragit till sig våra lärdes arbeten, våra tänkares flit, och vår inbillnings fagraste blomster spira på främmande grund. Våra tankar, våra föreställningar, då de slita sig lösa från dagens sträfvande för materiela ändamål, draga så gerna i vikingatåg söderut, liksom fordom våra fäder, hvilkas anda vi ärft, ehuru vi föga bry oss om att lära känna dem. Till ursäkt för vår ligkiltighet förebära vi söderns fägring och rikedom och jämföra dermed vår egen torftighet. Vi visa med en suck på Greklands gudaverld, som i lugn skönhet och njutning tronar på Olympens topp och hvars afbildningar dragits fram ur de grafvar, der de hvilat under lagrar och oranger, för att ännu efter århundraden tjusa och förblända. Vi kasta en beundrande blick på den grekiska sången och förakta vår egen forntids, och likväl är äfven den nordiska sången hög och skön. Den har icke till sitt förfogande ett språk, som, mjukt och rikt på samma gång, smyger sig som en luftig chiton kring fulländade former. Den rör sig därför icke med samma lätta behag som systemen i södern, men nordens sångmö är dock ståtlig att skåda liksom en valkyrja. Hufvudet krönes af hjälmen, kring barmen sluter sig bokstafsrimmens brynja, och omskrifningarnas kapp af hemmaväfdt tyg faller i tunga veck öfver hennes skuldror. Då man något gjort sig förtrolig med drägten, förlänar äfven den ett egendomligt be-

hag åt henne. De stora tankarne stråla fram ur blicken, dubbelt glänsande genom den skugga, som hjelmen kastar, och brynjan rasslar taktmässigt vid hennes rörelser. Vapenklång är i ljudet, och vi lyssna med tjusning dertill. Omskrifningarnas tyngd bär hon till och med lätt, den ger en viss styf prakt åt hennes gång och värdighet åt hennes later. Vi räcka henne med förtroende handen, och hon för oss in i den nordiska mytens och sagans storartade underverld.

Se, öfver våra hufvuden hvälfver sig verldsträdets krona. Detta träd, hvars rot vattnas af svallet från Urdarbrunnen och därför står evigt grönt och frodigt, fastän dess rot gnages af Nidhugg — den mörka draken — och dess späda skott förtäras af hjortarna — "de krumhalsade". Så beskrifver völvan*) trädet:

Ask vet jag stånda,
hon heter Yggdrasil,
höga stammen kringstänkt
af hvita dyn.

Dädan kommer dagg,
som i dalar faller,
evigt grön hon står
öfver Urdarbrunnen.

Dädan komma mör,
mycket vetande,

tre från den sjö,
som under trädet är;
Urd het den ena,
den andra Verdande,
de skuro på kaffe;
Skuld är den tredje,
de lagar satte,
de lif korade,
för tidens barn de
öden utskifta.

Under detta träd blomstrar all verlden — gudars, människors och jättars. Vid dess ena rot flödar Mimes — kunskapens — brunn. Der dricker Mime hvar morgon mjöd "på valfaders pant". Vid den andra vaka Nornorna vid Urdarbrunnen, dessa mör, höga och dunkla, som völvan omtalat. Under den tredje roten är Hvergelme — förintelsens brunn — belägen. Det är under detta träd, som gudarna hålla ting och der stånda deras boningar, der förflyter deras lif. Många härliga gudaskepnader möta oss under verldsträdet, såsom Frigg, så vis och stor, Odens Eyraruna**),

*) Sierskan.

**) Förtrogna, som eger hans öra, vet hans hemligheter.

Idun med sina föryngrande äpplen, hvilken en dag fans till utseendet liflös under asken, men hvilken Brages sång väckte till lifvet, — hennes make Brage, skaldekunstens manlige gud, — den själfuppoffrande Ty, som gaf sin hand för att få Fenresulfven fängslad, — den tyste Vidar — den vaksamme Hemdall — Njård, som råder för vind och stillar haf och eld, och hans tvänne barn, Fröja, kärlekens dis, som med Oden delar de i striden fallne och Frö, hvilken råder för regn, solsken samt jordens gröda. Om honom har Eddan en af sina skönaste sånger, Skirnes mål (Skirnes tal). Och slutligen är det Tor, sanningens starke gud, och hans broder den milde Balder, hvars fall var ett förebud till hela gudaverldens —, flera andra att förtiga. Vi nödgas dock här gå förbi dem alla, äfvensom de sånger, hvilka handla om dem. Innan vi öfvergå till den mytiska hjeltesagan, vilja vi blott kasta en flyktig blick på Oden såsom den förnämste guden och således den nordiske andens främsta emanation. Ty liksom människan i urtiden blef skapad till Guds afbild, danar menniskoanden i senare tid själf sina gudar "sig till ett beläte". Oden liknar nordbon, tungsint, inåtvänd, grubblande och kunskaps-törstande, men likväl alltid färdig till handling. Endast ett lifskraftigt folks inbillningskraft mägtar skapa en gud sådan som Oden, kan tänka sig ett sträfvande, som är sitt eget mål, en strid utan minsta hopp om framgång och med fullt medvetande om sitt eget fall.

Oden tronar i Valhall ansenlig och skulderbred, han sitter på Lidskäl, korpar föra honom bud från all verlden, och han lyssnar och spanar. Sitt ena öga har han pantsatt för en dryck ur visdomsbrunnen, och han är vis — visast bland gudar, därför är han tungsint, ty säger Håvamål: Den vises hjerta blifver sällan glad. Allt gaf, allt vågade han, för att vinna kunskap, ty så säger han i Runatal:

Vet att jag hang
på vindomsusadt träd

nätter alla nio,
med spjutudd sårad

och gifven Oden,
själf åt mig själf,
på det träd,
som ingen vet
af hvad rot det rann.

Ej för bröd man sålde mig,
ej för horn-dryck;
jag spejade ned och
upptog runor,
ropande tog jag
och nedföll dädan åter.

Nio mäktiga sånger
lärde jag af fräjdade sonen
till Böltor, Bestlas *) fader,
och dryck jag njöt
af det dyra mjöd, som
östes ur Odröre **).

Då tog jag till att frodas
och kunnig blifva
att växa och väl trifvas,
ord mig af ordet
ord skapte,
verk mig af verket
verk sökte.

Vill Oden säga oss med dessa dunkla ord, att hans visdom var en frukt af själfbegrundning, såväl som af undervisning, ty han lärde nio mäktiga sånger, men han qväder aderton? Frukten af sin visdom har han gifvit människorna i Håvamål — en samling af korta ordspråk med ett slags förklaring och med prägel af uråldrighet.

Vi se här af, att Odens sträfvande häruti icke var förgäfves. Han åträdde kunskap och den kom honom till del, men den gaf honom blott visshet om gudaverldens fall och hela verldens undergång. Derfor är hans hug dyster, han grunar öfver sitt öde och samlar kämpar till den tid, då ulfven, som bunden stirrar på Gudarnes skara, varder lös och rusar fram till vapentinget på Vigrids slätt. Var det för denna kunskap, som han gaf sitt öga, som han offrade sig själf? Långt bättre då att veta intet. Huru ljuft var det icke, då i tidens morgon, som völvan qväder, Burs söner danade Midgård och "bygde hof och hargar"***), då de glade lekte tafvel på tomten och egde guld i öfverflöd. Odets gudinnor funnos då icke vid Urdarbrunnen. Om denna tid hviskar korpen i hans öra, till den vänder sig hans minne, medan blicken

*) Gift med Bur (Bör) och moder till Oden och hans bröder, Vilje och Vi.

***) Den kittel, hvaruti af Qvåses blod skaldskapsmjödet brygdes.

***) Hof, gudahus. Harg, stensatt offerplats under öppen himmel.

spanar framåt mot gudarnes skymning. Grubblande på det oundvikliga, har han ej blick för de fröjder, som stunden möjligen kunde bjuda honom. Ödet har sagt, att han skall falla, och Oden vet det, men han vill gå under såsom segrare. För den skull spanar han från Lidskälf, för den skull går han ut till jättars gårdar för att utforska deras visdom eller ned till jorden, der han efter sina egna ord "furstar hetsade och aldrig förlikte", och dymedelst förökande sina enhärjar. Dessa äro hans öskasynir (adoptif-söner). Han undervisade dem i vapenkonst, för att de skulle blifva värdige att gästa Valhall, och korade dem så till döden antingen genom sina valkyrjor eller personligen. Mot Odens spjut brast hjälten Sigmunds svärd Gram, han lånar den för faders hämd blotande Dag sitt spjut för att fälla Helge Hundingsbane och han träder också fram i Bråvallaslagets tummel. Ingen enda saga omtalar någon kärlekshandel med en jordens dotter och först en senare tid ledde efter andra länders bruk sina hjeltar upp till gudarne och gjorde valkyrjan till ett öfverjordiskt väsen. De äldsta sagorna framhålla deras rent menkliga natur och nämna dem såsom döttrar af jordiske fäder, ehuru de voro Odens önskemör, adoptif-döttrar (öskameyar) och i hans ärenden rida på skummande gångare genom luft och öfver haf, med hjälm på hufvudet och spjut i hand. De väfde visserligen "kampens blodiga väf", men de sutto dess emellanåt vid sländan i sin faders hall, de känna menklig kärlek och sorg och de fälla tårar vid sina älskades död.

Om Odens färd till jättars land, handlar flera Eddasånger, såsom den genom Tegnér's diktning allmänt kända sången Vaftrudnes mål, — eller Vegtams kvida, der han med anledning af de onda drömmar, som hemsökte Balder, manar fram en död völva af jättestam och tvingar henne att tala, tills han slutligen, liksom i Vaftrudnes mål, framkastar ett spörsmål, som hon icke förmådde besvara.

Tige du ej, völva,
dig vill jag spörja,
tills kunnigt det varder,
äfvén jag det veta vill:
Hvilka äro de mör,

som i sinnet gråta
och mot himlen kasta
uppåtvända blickar?
Säg du det endast,
du sofver ej förr.

Detta är dunkelt och svårtydt, vi mägta lika så litet som völvan tyda hans spörsmål; men i trots af ordens otydlighet, hvilken hög poesi gömmer sig icke deruti. Dessa mör, hvilka skulle de vara om icke Nornorna? Kan man tänka sig, att de väsen, som skifta människornas och gudarnes öden, blifva kännande och i sinnet gråta? Det ligger i sakens natur att då måste de upphöra att vara till såsom ödets mör, dem ingen kan böja eller beveka. I denna fråga gömmer sig då en hel förutsägelse om ett bättre tingens tillstånd, men för völvens ögon skymtade ingenting deraf, hon sjönk tillsammans inför den och utbrast:

Du är icke Vegtam,
som jag trodde,

snarare är du Oden,
gamle frågvis.

Oden svarar, hånande hennes okunnighet:

Du är hvarken völva
eller vis qvinna,

snarare är du trenne
tursars moder.

Men völvan qväder åter:

Hem rid du, Oden,
och var skrytsam!
måtte du ej vända
mer åter till gudar,

när lösgjord Loke
glider ur banden,
och de komma *) som
upplösa magternas tillvaro.

Det är völvens sista ord, men ännu innan hon sjunker ner i den dödsblund, hvarutur Oden väckt henne, hånar hon honom genom att påminna honom, att han icke skall öfverlefva verldsbrenden. Segrare och likväl smädad, vänder Oden åter till Valhall. Och huru kunde väl Oden njuta oblandad heder? Han hade en gång blandat blod med Loke, som fager och listig innästlat sig i gudaskaran, och om vi kasta en blick på gudarnes krets, se vi, hur illa det är bestädt med deras renhet. Själfve Tor, sanningens gud, lånar sig till bedrägeri. Han åker i karm

*) Surt och Muspels söner.

till Jotunhem, förklädd till Fröja med Loke som tärna, och hemtar på detta sätt åter sin förlorade hammare. Och bland hela den heliga skaran hade redan, innan de framställas för vår syn genom Eddasången, ett fall egt rum. För dem alla häntydes på en förflyuten guldålder, då de "hof och hargar byggde". Hvaruti bestod deras fall? Vi mägta blott gissa och fråga. Var det människans skapelse, som vållade det och att de sedan ville hafva hof och hargar för sig själfve? Var det Odens fostbrödralag med Loke, eller de andres förbindelser med jätte-mör? Vi veta ej, vi veta blott, att fallet egt rum, att frammanade af detta Ödets mör satte bo vid Urdarvåg och att Ragnarök måste blifva det följdriktiga slutet. Huru illa det står till med Äserne, se vi bäst i Lokasenna (Lokes träta). Öge hade bjudit de andra gudarne till gille. Tor hade skaffat honom kittel för att brygga den mängd af öl, som skulle förtäras, och gästbudet var sådant man kan vänta, då en gud bjuder gudar på gästning. Guld lyste-i stället för solen, ölet bar sig själf omkring, och öfver laget hvilade fred. Tjenarnes flinkhet blef mycket rosad, och Loke, som var tillstädes, intogs af afund och drap en af dem. Alla Äser skakade då sina sköldar och fördrefvo honom från gillet. Han gick, men kom genast åter. Bråge ville visa bort honom, men han sade:

Mins du det, Oden,
att vi i urdagar
blod blandade samman?

Du dig utlät,
öl du aldrig smaka ville,
blef det oss ej båda buret.

Oden böd då Vidar gifva plats för "ulfvens fader". Loke sätter sig vid Äsers sida i gästbudssalen och börjar sina smädelser. Det finnes icke en gud, icke en dis, som gick fri från hans tillvitelser, och de förmådde ej gendrifva honom, tills slutligen Tor ljungar in med hammarn i handen. Loke smädar honom också, men viker qvädande:

Jag qvad för Äser
jag qvad för Äsers söner,
hvad mig hugen eggade;

men för dig ensam
ut vill jag gånga,
ty jag vet att du slår.

Loke kastar derefter en olycksbådande spådom till Öge, sägande att han aldrig mer skulle brygga öl åt Äser, och att hans sal snart skulle brinna. Derpå försvinner han. Efter detta var det dock, som gudarna grepo och fängslade honom vid klippan.

Medan ännu Lokes smädelser ljuda i våra öron, stiger völvan fram ur dunklet och qväder sin sång om Ragnarök. Det är Eddans första och märkligaste sång, ehuru vi här nämna den sist. Tro- ligen har Oden själf manat fram völvan, liksom i Vegtams- qvädet, och versen sedan blifvit omkastad, så att den första, som borde omtala Odens maning och kanske orsaken dertill, nu är förlorad. Vi följa dock här versernas ordning i de äldre text- behandlingarna af Eddan. Så qväder völvan:

Ljud jag äskar
af alla helga väsen,
af Hemdalls söner,
större och mindre.
Vill du, att jag förtäljer
Valfaders idrott,
urtids sägner, dem
äldst jag minnes.

Jag mins jättar,
tidigt födde,
som mig fordöm
fostrat hafva;
nio verldar mins jag,
nio verldsträd,
härliga skapelsetråd
nedanför mullen.

Derpå tecknar hon Ymes skapelse, Burs söners lif, huru de danade Midgård, ordnade solens gång, framkallade gröna träd och örter m. m. Det är Äsernes guldålder, den tid då de njöto ro och lycka, tills Nornorna kommo. Hon omtalar, huru dvärgarne blefvo till och slutligen huru:

— kommo tre
ur Äsers skara,
mägtige, kärleksfulle,
till Midgårds hus.
De funno på land
litet förmående
Ask och Embla,
utan framtid.

Ande de ej egde,
själ de ej hade
ej blod, ej later,
ej lefvande färger.
Ande gaf Oden,
själ gaf Höne,
blod gaf Loder *)
och lefvande färger.

*) Höne och Loder, Odens bröder eller rättare kanske emanationer ur hans eget väsen, liksom de vid världens skapelse uppträdande Vilje och Vi.

Derpå vänder hon sig bort från det, som är förflutet. Hon beskriver asken, Yggdrasil och Nornornas boning. Hon ser guld väcka strid i världen, jättarne undergräfvat Äsernes magt oaktadt Tors kamp. Hon förtäljer Balders död och Lokes fängslande. Måhända tänkte då Oden tillintetgöra henne med ett af sina dunkla spörsmål, liksom fordom Vaftrudne, ty det heter:

Ensam satt hon ute,
då den gamle kom,
fruktansvärde åsen,
och i ögat såg.

Hvarom spörjen I mig?
Hvi fresten I mig?

Allt vet jag, Oden,
hvar du ditt öga dolt
i den klara
Mimes brunn.
Mjöd dricker Mime
hvarje morgon
af valfaders pant.
Veten I än eller hvad?

Det ligger ett segerlöje öfver Oden i dessa ord: "Allt vet jag Oden". Henne kunde han icke utforska och finna ovetande. Hon vet till och med, hvar han dolde sitt öga. För henne kan han icke dölja sin brist, om han än, såsom han vanligen omtalas vid sina färder ibland människorna, bär en sid hatt, hon vet att han är enögd. Efter att hafva omförmålt, huru valkyrjor kommit långvägs från, huru guldtörsten väckte den första strid i världen, huru Äser brutit eder, ord och svurna aftal, skådar hon vidare framåt, ser huru frukten af det förgångna mögnar och Ragnarök stundar. Hon utbrister:

Mycket hon vet,
vidare framåt han ser

mot härliga gudars
grymma Ragnarök.

och för sierskans öga ter sig världens undergång:

Mimes söner leka,
men verldsträdet tändes
vid det gamla,
Gällarhorns ljud.
Högt blåser Hemdall,
hornet är i luften,
Oden mäter med
Mimes hufvud.

Yggdrasils ask
skälver ståndande,
det gamla trädet suckar,
men jätten löses.
Alle förfäras
på Hels vägar,
innan dem slukar
Surts frände *).

*) Fenresultven.

Garm skäller svårt
vid Gnupahålan *),

bandet månd' slitas
och ulfven ränna.

Nu är Ragnarök för handen. Hon ser gudar och jättar kämpa och falla, och derefter:

Svartnar solen,
sjunker jord i hafvet,
från himlen försvinna
de fagra stjernor.

Elden rasar
mot eldens närare,
högt leker lågan
om själfva himlen.

Så förgår då världen, men völvens syn sträcker sig vidare:

Hon ser uppkomma
för andra gången
jord ur hafvet
härligt grön.

Forsar falla,
flyger örn deröfver,
den på fjället
fiskar söker.

De äser, som öfverlevvat Ragnarök, finna åter på Idavallen de gyllene brickor, hvarmed de i lyckliga urdagar lekte och völvan säger:

Sal ser hon stånda
skönare än solen,
täckt med guld
i Gimle.
Der skola dväljas
dygdiga skaror
och under dagars lopp
gamman njuta.

Då kommer den mäktige
till stora domen,
den starke ofvan,
som öfver allt råder;
han skipar domar,
tvister sliter
och fredslagar sätter,
som vara skola.

Men den mörke draken Nidhugg drager bort. Med lik på sina vingar flyger han hän och gnager ej mer på lifsträdets rot, och det står åter grönt. Under dess blomstrande grenar hvilat en ny verld i frid och lycksalighet, och völvan slutar sin sång, ty:

Nu månd' hon sjunka.

Sådan är i största möjliga korthet den verldsåskådning, som danar bakgrunden till forntidens diktning, och efter denna hastiga blick på guda-sagan öfvergå vi till de mytiska hjeltesagorna.

*) Vid Hels boning.

Det är med en egendomlig känsla, som man träder in i den värld, hvilken i dessa sagor och sånger öppnar sig för läsaren. Det är liksom komme man in i en rad af praktfulla ruiner efter tempel, vigda åt hedna-gudar. Jättehänder tyckas hafva byggt dem, vi häpna öfver deras storhet och fågring, vi sörja att icke ega dem kvar i orubbadt skick, men vi glädjas likväl åt att få kasta en blick på deras kvarlevor och kunna ana den försvunna härligheten. Ett eller annat försök har blifvit gjordt i en senare tid att bygga till och laga. Prosans murbruk och tegel har blifvit ditklenadt för att ersätta fornyrdalagets mäktiga stenblock, som fallit bort, och med denna nödhjelp få vi en någorlunda hel öfverblick öfver Völsunga-sagan, — hvilken omfattar sagokretsen om Völsungar och Gjukungar eller Niflungar —, sådan den är bibehållen dels i sagan af detta namn, dels i de gamla Edda-sångerna. Den anses hafva historisk grund, och de händelser och personer, hvilka den skildrar, hänföras till folkvandringarnas tid, i fall de verkligen funnits till. Att emellertid våra förfäder trodde på deras verklighet, bevisas bland annat deraf, att de förde sina ättledningar upp till Völsunga-sagens hjelte Sigurd. Åslög, Ragnar Lodbroks maka, säger sig vara dotter till Sigurd och Brynhild, ehuru icke endast den tid som förflutit, utan hela sagans anda visar orimligheten af en sådan uppgift. Äfven Hallgerd Höskuldsdotter i Njåls-sagan gör anspråk på att vara ättling af samma stam.

Völsunga-sagan är gemensam för hela den germaniska stammen, men den framträder dock i Edda-sångerna i en fullkomligt nordisk drägt, och Tyskarnes Niebelungen Lied kan icke i storartad skönhet och djup mäta sig med våra qväden öfver samma ämne. Första delen af Völsunga-sagan, omtalande Völsung och hans ätt, finnes numera endast på prosa, då de sånger, på hvilka den grundades, äro försvunna. Völsunga-sagan är liksom alla nordiska sagor en ättesaga, börjande med Völsung, som måste skäras ut ur sin moders lif. Han kysste henne och hon dog

leende. Völsung och hans söner, utom Sigmund, falla alle för mågen Sigger, hvilken afundas Sigmund svärdet Gram, som Oden gifvit honom. Völsungs dotter Signe hämnas hans död med Sigmunds hjälp. Hon dödar sina och Siggers barn, och Sigmund med sonen Sinfjötle antänder Siggers hall, men vill dock rädda sin syster. Hon går också ut ur det briunnande huset, men blott för att taga afsked af broder och son, derpå går hon åter in i lågorna och dör med sin make, lika villig, som hon förut ovillig lefvat med honom. Sagan följer nu Sigmund —, tills i hans sista strid, der Gram brast mot Odens spjut —, och hans söner Sinfjötle, Helge Hundingsbane och Sigurd Fåfnesbane, i hvilken hand det af Regen omsmidde svärdet Gram blixtrade.

Den gamla Eddan har trenne Helge-qväden, af hvilka det ena dock icke handlar om Helge Hundingsbane, Sigmunds son, utan om Helge Hjörvardsson, hvilken sedan enligt de gamles tro återföddes som Hundingsbane.

Denne Helge Hjörvardsson är en öfver måttan poetisk gestalt. Hjörvard egde fyra hustrur, men hade dock svurit att äkta den vänaste qvinna. Han hade sport, att konung Svafne egde den allra fagraste dotter, som het Segerlinn, och han röfvade också bort henne, efter att hafva fått afslag på sitt frieri, han dödade hennes fosterfader och tog henne till äkta. I detta äktenskap föddes en son, stor, vän och tyst. "Intet namn fäste sig vid honom". Han satt tyst på en hög och såg nio valkyrjor rida, men en var den härligaste, och hon qvad, manande honom till bedrifter och nämmande honom Helge, och detta namn tog fast. Lusten till bedrifter tändes på samma gång som kärleken i hans hjerta. Han bad om namnfäste, och hon gaf honom anvisning på ett svärd. Helge fann det, efter att hafva hämnats sin morfaders fall. Derefter drog han ut på äfventyrliga bedrifter och kommer slutligen till konung Ólime och trolofvade sig med hans dotter Svåfva, den valkyrja, som först nämt honom vid namn och väckt honom ur hans tysta drömmande ungdoms-

lif. Svåfva fortför att vara valkyrja och Helge för på härtåg, men de älskade hvarandra högt. Dock olyckan lurade på de älskande, Heden, Helges broder, var hemma i Norge hos sin fader; han kom en gång ur skogen, då mötte honom en trollqvinna, som red på en ulf och hade ormar till tömmar. Hon bjöd honom sin kärlek, men han afslog den, och hon hotade honom med, att han skulle få umgälla det vid Bragebägaren.

Om qvällen aflades löften vid den framledde offergalten, och Heden lofvar att äkta Svåfva, Ölimes dotter, sin broders trolofvade. Men han ångrar sitt löfte och vandrar söder ut, för att förtälja Helge allt. Denne, som anar sin död vara nära, svarar: "Allt kan ännu blifva godt". Helge var nämligen utmanad af konung Alf, son till Rodmar, hvilken Helge förut fält, och vallen var hasslad på Sigars vall. Här fick Helge banesår, han kallar Svåfva till sig och beder henne skifta hug och gifta sig med hans broder:

Hell dig, Svåfva!
hug skall du skifta,
här månd' i verlden
vi sista gång mötas.

Budlungens *) sår
blöda väldigt,
svärdet har kommit
hjertat närmast.

Men hon afslår att äkta någon annan än Helge, och efter dennes död tager Heden afsked af henne, sägande:

Kyss du mig, Snåfva!
jag kommer aldrig
Roghem att se
eller Rödulsfjällen,

tills hämnats jag har
Hjörwards son,
som budlung var
bäst under solen.

Helge och Svåfva sägas sedan blifvit återfödda, förtäljer sagan, och detta troddes hafva skett i Helge Hundingsbane och Sigrun. De båda qväderna om denne hjelte torde vara bland de skönaste lemningarna af den nordiska skaldekonsten, som hunnit till vår tids kännedom. Det första af dem är helt och hållet i saknad af prosaiska inflickningar och börjar med furstens födelse:

*) Ättling af Budle, Halfdan gamles son, Atles och Brynhilds fader, en ofta förekommande omskrifning för furste, hjelte.

I arla urtid
 då örnar qvådo,
 och helga vatten föllo
 från himmelsfjällen,
 då hade Borghild
 i Brålund födt
 Helge, den
 hugstore hjelten.

Natt var i gården,
 nornor kommo
 de som ädlingens
 öden skapte;
 de bådo den fursten
 mest fräjdad blifva
 och bland Budlungar
 bäst bli skattad.

För Helges fader, som kom ur striden, förkunnade korparne, att sonen skulle blifva rofdjurens vän och en stor hjelte. Han fick namnet Helge och land och rike i namnfäste. Tidigt se vi honom i striden, och vid femton års ålder faller han Hunding. Då han sitter trött af kampen, förtäljer sången:

Då slog en ljusning
 från Låge-fjällen,
 men ur ljusningen
 ljunga blixtar
 hjälmtäckt hop var då

på himlafälten,
 brynjorna deras
 med blod stänkta,
 men af spjuten
 strålar stodo.

Helge tilltalar dem och spörjer, om de ville gästa honom. Men Högnes dotter svarar från hästen:

Jag menar, vi ega
 andra sysslor

än med ringbrytaren
 öl att dricka.

Hon förtäljer Helge, att hennes fader trolofvat henne mot hennes vilja till Hödbrodd, Granmars son. Helge utmanar denne, och sedan följer en ståtlig beskrifning, huru Helge drager i strid:

Hördes årslag
 och järnklang,
 sköldrand knakar vid rand,
 då vikingar rodde.
 Susande gick
 under ädlingar
 herskarens flotta
 fjärran från land.

och kölar långa
 som bränning mot berg
 brytas månede.

Så var att höra,
 när sammankommo.
 Kolgas systrar *),

Helge bød hissa
 högt upp seglen,
 men bölja ej bidar
 bölja lång tid,
 då den omilde
 Öges dotter
 störta ville
 stagbetslad häst **).

*) Vågorna. **) Skeppet.

Men dem själfva
Sigrun från ofvan
stridsdjärf skyddade
segling deras;

kraftigt hon vred
ur Råns våld
hafsdjurkungens *)
vid Gnupalund.

Då de nu nått land, kommer en af Granmars söner ned till stranden för att speja. Sinfjötle, Helges halfbroder, hissar röd sköld vid rån och ger sig tillkänna som fiende, hvarefter de tvista, men afbrytas af Helge. Granmars söner samla folk, och bland deras hjälpare är Sigruns fader. Helge vinner slaget och Sigrun, om hvilken han dock säger, att hon icke i allt är lyckosam, ty Helge har nu fält hennes fader och broder. Sigrun blef då Helges maka, och de hade söner tillsammans, men Helge blef icke gammal. Sigrun hade ännu en broder, Dag. Han tycktes vara försonad med sin systers man, men tänkte dock på faders hämd. Han blotade till Oden, och denne lånade honom sitt eget spjut till dådet, men Sigrun förbannade honom. Deras samtal är följande:

Dag.

Ogera, syster, jag
sorg dig förtäljer,
ty endast tvungen
tårar jag dig vållar.
I Fjöturlund
föll denna morgon
Budlung, som var
bäst i verlden
och som höfdingars
halsar trampat.

Sigrun.

Dig skulle alla
eder bita,
hvilka du har
Helge svurit
vid det ljusa
ljungelds-vattnet
och vid iskalla
vågens sten.

Ej skride det skepp,
som under dig skrider,
om än önskad vind
efter sig lägger!
Ej springe den häst,
som under dig springer,
fast du för fienden
flykta månde!

Ej bite det svärd,
som du svingar,
med mindre dig själf
det susar om hufvudet.
Då vore på dig
hämнад Helges död,
om du blefve ulf
ute i skogen,
hvarje tillgång utan
och all gamman,
egde ej mat,
utan sprunge på lik.

*) Helges drakskepp.

Dag.

I vildhet, syster,
vanvett du talar,
då din broder

så du bannar.
Oden ensam
allt ondt våller,
ty mellan fränder
han fiendskap väckte.

Derefter bjöd han sin syster böter, röda ringar och halfva landet till bot för hennes sorg, men hon nekar. Sedan begrät hon Helge, så att han från Valhalls fröjder kallades till jorden. Sigrun mötte honom kärleksglödande vid högen. Hon quad:

Sigrun.

Nu är jag så glad
vid vårt möte,
som de hungrige
Odens hökar,
när valen *) dem visar
varma rätter,
eller de daggstänkte
daggryningen se.

Helge.

Du endast Sigrun
från Sefvafjällen
vällar, att Helge
våt är af sorgdagg;
du gråter, guldprydda,
grymma tårar,
solljusa sydmö!
innan att sofva du går.
Hvarje tår, förut gömd,
blodig föll på
kungens bröst,
iskall, af sorgen trängd.

Förr vill jag kyssa
liflös konung,
än du blodiga
brynjan kastar.
Rimfrost Helge
tynger ditt hår,
med valdagg **)
stänkt är höfdingen,
iskalla händer
har Högnes måg.
Hur skall jag dig, budlung,
derför bot råda?

Men nu skola vi dricka
det dyra mjöd,
fast oss felar
fröjd och land.
Ingen skall dock
sorgsång qvåda,
om än på mitt bröst
han banesår ser.
Nu är bruden
bänkad i hög,
hirdens dis är
hos oss döde.

Derefter sof Sigrun i högen hos sin make, tills Helge manades bort af den gryende dagen, och det heter:

Tid är för mig att rida
rodnande vägar,

låta bleka hästen
luftstigen trampa;

*) De i striden fallne.

**) Valens (de fallnes) dagg, omskrifning för blod.

vester skall jag vara om
vindhjelm's bron *)

förr än sol-hanen
segerflocken väcker.

Så skildes den döde från sin maka, men Sigrun lefde icke länge; och tillägger sagan, att Helge och Sigrun blefvo ännu en gång återfödda, han het då Helge Haddingaskade, men hon Kåra Halfdandsdotter. Den sista delen i denna nordiska trilogi är dock nu för oss förlorad.

Forts. i nästa häfte.

33. Mitt Folk.

Mitt svenska folk! — ty du är mitt,
med rätt som börd och arf mig gett,
de dina mina, gammal, ung,
från dagakar till kung.

Mitt folk! hur mäktigt, starkt och stort
du en gång var, nog verlden sport;
men kraftigt är du, menar jag,
och stort ännu i dag.

Ej stort om storhet mäts med mått,
som anger talrikheten blott;
ej starkt om endast den är stark,
som trampar andras mark.

Men har du dina fäders dygd,
och älskar du din fosterbygd,
kan rätt du sköta svärd och plog,
nog har du krafter nog.

*) Bäfrast, på vägen till Valhali.

Och är du, vill du vara fritt,
 är sanning, äro ljus och vett
 och rätt hvad främst du söker nå,
 så är du stort också.

Är högt det mål du redligt vill,
 så faller annat allt dig till.
 Rättskaffens vilja samma kraft
 i alla tider haft.

Så älske du din fosterjord
 af all din själ, i dåd som ord.
 Gif allt, gif mera än du har:
 din skuld står ändå qvar.

Hon gaf dig allt. Vid hennes bröst
 och smekt af hennes klara röst,
 du ammats till allt högt och stort
 du känt och tänkt och gjort.

Hon dig som barn vid handen höll
 och hjälpte opp dig när du föll,
 med saktmod kysste bort din tår
 och läkte dina sår.

Sjelf stark och högsinnt, hon förstod
 att ge dig detta fria mod,
 som, hårdt mot hårdt, är mildt mot vekt,
 och anser svek som fegt.

Ur sagans rika skattförråd
 förtäljer hon om fädrens dåd,
 och manar dig att sjelft en gång
 bli värdigt hennes sång.

Hon härdar dig bland is och snö
 på fjell och mo och stormig sjö,
 men ger dig äfven skydd och tält
 och sol och gröna fält.

Hon klemar ej med öfverflöd,
 men lär dig baka sjelft ditt bröd,
 att timra mödosamt ditt hus
 och bryta väg och ljus.

Och om ibland hon tyckes sträng
och bäddar hård kanske din säng,
det sker i denna mening blott:
sof sundt, mitt barn, sof godt.

Ty hennes kärlek är ej blind:
hon vill se rosor på din kind,
ditt hjerta modigt till försvar,
din tanke skärpt och klar.

Hon delar med dig ljuft och ledt;
ditt öde är med hennes ett,
din ära hennes ära är
och hennes namn du bär.

Din moders namn, som du har fått,
bevara det, att rent och godt,
från tidevarf till tidevarf,
det måtte gå i arf.

Hon ger dig åker. Pløj din teg
med hårdig kraft, med trohet seg.
Slår skörden fel ibland — än se'n!
Pløj om och så igen.

Med händerna i skötet ej
du fromlar dig till gunst hos Frej,
och arbet' är den enda bön
han hör och unnar lön.

Hon ger dig dessa berg, med jern
till slöjders drifvande och värn.
Smid verktyg främst till fredlig id,
men äfven vapen smid.

Hvar ljusets fiende är din.
Åt Thor din hammare vig in;
i hvarje form, på alla håll,
slå mörkrets leda troll.

Allfader Odins lära lyd:
förstånd och hjerta samfäldt pryd.
Sök Mimers vishet, men med håg
så ren som Urdarvåg.

Väx till alltjemt i dygd och vett.
 Ett upplyst folk är starkt och fritt;
 men utan ljus ej frihet finns
 och ingen seger vinnns.

Ställ högt allt sannt och godt och skönt.
 Med ädla tankars friska grönt
 och ädel gernings frukter kläd
 din frihets starka träd.

Har så det riktigt slagit rot,
 kan väl förtryckarns tunga fot
 nedtrampa det för en minut,
 men aldrig rota ut.

Ja! lägges än af våldets hand
 ditt land inunder annat land —
 i döden segrar du ännu:
 eröfrarn, det blir du.

Mitt svenska folk! i lust och nöd,
 i alla skiften, lif och död,
 din storhet af dig sjelft beror:
 gör heder åt din mor.

Åt henne, som, se'n tusen år,
 är klippan, der din boning står,
 är skeppet, med ditt allt ombord —
 din fria fosterjord.

Den mor, som lif dig ger och gaf,
 och blomsterströr en gång din graf;
 den jord, hvars moderliga famn
 är först och sist din hamn.

Olof Stig.

34. Du ström, som så rik har varit!

En vän jag egde så trogen,
Så stark, så jublande glad;
Hvars sång ljöd med vårvinds i skogen,
Hvars suck med de fallande blad.

Du var den vännen, du kära
Du friska, brusande ström!
Som kunde till hjertat bära
Dess fagraste ungdomsdröm —

När med morgonens glitter på vågen
Du ilade fram i dans,
Så modig, så varm i hågen
Med snövit skimrande krans;

Och för med lekar och löjen
Kring stenen, som stängde din stig,
Genom lunden, som hviskade: "dröjen
I väna böljor hos mig!"

Eller vid qvällsol, då barmen
Du tystare, lugnare drog,
Och från hvilan på grönskande armen
Du klarnad mot himmelen log —

Då, fast stundom ljöd vemod i sången
Du oftast dock manande qvad;
Ur strömmen det sjungit för mången:
"Mot målet jag drager glad!

Med lifsmöd vågorna strömma,
Dem isar ej vinterns snö;
Och djupast den tanken de gömma
Att först uti hafvet dö".

Sådan du stod i mitt minne
 Du fagra, strömmande våg:
 Med sol i ditt stilla sinne,
 Med lek som allvar i låg.

Då såg jag dig åter — och svunnet
 Var färdens ilande lopp,
 Din våg låg lugn, fast ej hunnet
 Ditt mål och din längtans hopp.

Det perlände ungdomslöje,
 De barnsligt lekande språng,
 Det sakta glidande nöje,
 Den milda suckande sång

Allt, allt var tystadt och öde,
 Och härjad din ungdomsdag;
 Bruten din ton, och döde
 De lockande strömkarlaslag.

Den äflande id har tagit
 Din lifslust, och stängd och arm
 Du står stilla, der fordom du dragit
 Med jubel till hafvets barm.

Och om på den sofvande bölja
 En krusning sig sakta rör:
 Man vinden ser vågorna följa
 Mot källan — tillbaka dem för.

Du ström, som så rik har varit
 På fröjd och sånger och kraft:
 Säg, minnes du dag som farit,
 De drömmar du fordom haft?

Den enda ton du än äger
 Den svarar ej starkt eller mildt,
 Men klanglöst vandraren säger:
 "Jag är som ett lif förspildt".

35. Konsten i hemmet

af

JACOB FALKE.

Öfversättning.

9. Det dukade bordets konstnärliga utstyrel.

Det, som i bostaden först ter sig för ögat och bestämmer det konstnärliga totalintrycket, är väggar, tak, golf och möbler. Det finnes likväl ännu en del af husgerådet, som endast under stundom gör sig gällande, men på hvars prydnad och verkan vi måste lägga mycken vikt. Det är bordets utstyrel, i synnerhet matbordets, nemligen borddukar och annat duktyg, kärl af fajans, porslin och glas, redskap af metall och borduppsatser. De utgöra en nödvändig del af »konsten i hemmet».

Alla dessa föremål äro sins emellan mycket olikartade. Likväl borde de icke betraktas hvar och ett för sig, icke tillverkas eller utses utan hänsyn till hvarandra, då de i alla händelser skola samverka såsom ett helt till slutverkan, det dukade bordet. Detta bör också tilltala oss såsom ett harmoniskt konstverk. Det är en synpunkt som vi emellertid hafva förlorat. Fabrikanten och köparen hafva endast det enskilda föremålet för ögonen, och man kom sålunda derhän, att bordet slutligen icke erbjöd något annat än hvitt och att kocken till slut var den ende, som, med sin för en annan smak afsedda konst bragte färg i den enformiga taflan.

Visserligen har hvarje slag af föremål sina egna lagar i enlighet med sitt material och sitt ändamål, men de måste bringas i öfverensstämmelse med det hela. Med vårt moderna godtycke

kränka vi äfven dessa särskilda lagar. Sålunda begår man i afseende å *borddukarne*, om hvilka vi först vilja tala, vanligtvis det felet, att man lägger för mycken vikt på ornamenteringen af midten och betäcker den med ett stort, genom teckning och färgmotsättningar starkt i ögonen fallande mönster. Detta synes vid första påseendet helt naturligt och i sin ordning, då ju detta fält ligger för ögonen, men man betänker icke, att bordet, enligt det nu rådande bruket, har att uppbära en mängd olika föremål, som kräfva en lugn, harmonisk botten. Hvarje på motsatser rikt mönster, till en del öfvertäckt samt sönderdeladt och afbrutet genom de föremål som befinna sig derpå, kan sålunda endast åstadkomma en orolig och förstörande verkan, icke en förskönande.

Det är därför i fråga om alla borddukar mycket bättre att lägga det ornamentala eftertrycket på den del, som faller ned öfver bordskanten, följaktligen på en bred och rik infattning. I de flesta fall är ett lätt, regelbundet fördeladt mönster tillräckligt för hela ytan i midten, eller ock kan man äfven helt och hållet undvara detta, i synnerhet på våra förmaksbord, som ju hafva att uppbära så mångahanda föremål i brokig, godtycklig blandning. I sådant fall får emellertid dukens färg icke vara för mörk, såvida ej möblerna och väggarne i allmänhet genom sin färgton själfva fordra det. Annars ser bordet, i synnerhet med en svart eller svartbrun duk, antingen ut som en likkista, eller också som ett hål, i hvars mörker man blickar ned. Sådana dukar med enkel botten och bred, brokig, österländsk infattning finnas i de vackraste mönster talrikt på de flandriska och holländska målarnes genretaflor, och måste således på den tiden hafva varit mycket i bruk, då de ju uppenbarligen äro målade efter naturen. Vår tids mönstertecknare hafva här en ypperlig källa för studium och efterbildning.

En annan, äfvenledes riktig grundsats tillämpas af ett visst slags österländska, från Persien härstammande borddukar, hvilka ej sällan komma till oss och ofta pryda våra förmaksbord. De äro mosaikartadt sammansatta af små, brokiga klädeslappar i rikt,

regelbundet mönster, och äro i alla de många sömmarne broderade med hvitt. Detta sätt strider skenbart mot den af oss uppställda grundsatsen, men också endast skenbart, ty den utomordentligt rika och i hvart annat gående teckningen samt mängden och litenheten af de mångfärgade bitarne orsaka, att mönstret sjelft alls icke gör någon verkan, utan hela ytan åstadkommer blott ett allmänt brokigt, af många färger sammansatt, i sig harmoniskt intryck, hvarpå ett och annat utan skada kan läggas eller ställas. I motsats till den öfver måttan sirade midten är infattningen, som skall falla ned öfver bordskanten, enkelt hållen och verkar såsom motsats genom blotta bottenfärgen, på hvilken ett fint ornament aftecknar sig här och der likasom ett nedhängande snörmakeriarbete. Detta sätt hafva de franska fabrikerna för tryckta väfnader sedan några år i hufvudsak efterbildat med mycken framgång, i det de trycka dylika i rika färger hållna mönster, hvilkas geometriska grundformer de äfven fylla med indiska blomstermönster, på ett knottrigt, groft, men likväl mjukt och böjligt tyg, som kallas "bourrette" och är väfdt af silkesaffall. Dessa i österländsk stil hållna dukar, utmärkta genom skönhet och billigt pris, äro mycket att tillstyrka.

Hinduerne åter lägga vid sina skönt broderade borddukar mesta vigten på en rik, i ögonen fallande infattning. På samma sätt göra äfven merendels kineserne, hvilkas broderade sidendukar icke sällan, hvad färgen beträffar, åstadkomma en ytterst lysande och praktfull verkan. Men dessa dukar lida deremot af det barocka i teckningen, af det osystematiska, oregelbundna användandet af allehanda framställningar af figurer, som ej sällan komma att rent af stå på hufvudet eller på tvären. Vill man anbringa figurer i ornamenteringen på borddukar, så måste man noga besinna deras ställning och behandla dem så stiliseradt, platt, silhuettartadt, att de ej äro någonting annat än blotta ornament.

Då damerna under medeltiden eller snarare under sextonde århundradet, hvilkas arbeten vi i främsta rummet hafva för ögo-

nen, sömmade bordsdukar för sitt husbehof, brukade de derpå äfven anbringa allahanda framställningar med figurer. Dessa arbeten utgjordes merendels af större eller mindre linnedukar, på hvilka prydnaden anbragtes med silke eller ylle, stundom äfven med färgad linnetråd. De ämnen, de valde, voro af genreartadt innehåll, kärleksscener hemtade från det dagliga lifvet eller ur historien och sagan, men hållna i tidens drägt, inom löfverk och försedda med inskrifter å band, innehållande några verser eller en del af de framställda personernas samtal. Utförandet var ganska anspråkslöst, merendels bestående endast af med färg betecknad omkrets. Vidare finna vi väl ännu andra, ofta väl bibehållna bord- och handdukar från sextonde århundradet, med i rödt sydda rika kanter i spetsartade ornament.

Båda slagen skulle väl äfven låta sig med framgång utföras i damastväfnad, och i sjelfva verket gjorde också redan den senare medeltiden försök, att genom väfnad få in färg i linnedukarne, i det man genomdrog desamma med blåa streck, merendels framställande djurbilder och ornament. Ännu under sjuttonde och adertonde århundradena väfde man äfven in allahanda ornament och scener i linnedukarne, alltsammans på sådant sätt att endast de yttre kanterna angåfvos, hvarigenom verkan deraf var mycket fin. Numera har man, om man ser bort från de brokiga s. k. kaffeserveterna, hvilkas ornamentering är så dålig, att konsten icke alls har något dermed att göra, helt och hållet upphört att sira linnedamastväfnader i färger. Linnets egendomligt svala hvithet med dess onekligen värdefulla renhet återstår som husfruns enda glädje och stolthet, ty ornamenteringen kan icke göra sig gällande med det medel, som står den till buds. Till och med vapen, namn och andra märken broderas numera endast i hvitt.

Detta medel består icke i någonting annat än de omvexlande blanka eller matta delar, sem åstadkommas genom damastväfnadens teknik, för visso ett mycket anspråkslöst medel, hvars mönster dessutom endast är synligt när man ser det i en viss dager.

För den skull äro också rikare ornamentala mönster eller rent af figurframställningar så godt som slöseri, då de ju dock ej göra sig gällande, äfven om vi ville förbise den omständigheten, att de slutligen gömmas under de föremål som ställas på matbordet. Likväl har man på senare tiden efter fransyskt föredöme försökt dylikt och trott sig till och med böra utföra religiösa framställningar i linnedamast. Men icke ens de naturalistiska växt- och blomsterornament, som vår tid älskar, låta sig med någon fördel användas till denna dekorerings, ty de sakna färgen eller skuggan, som höjer dem, och, då de alltid endast synas bitvis, äro de ofta genom det oregelbundna i sin teckning alldeles obegripliga.

Det synes därför bäst och mest passande, att hålla det hvita linneduktygets ornamentering alldeles platt och silhuettartad, enkel och regelbunden, så att den del, som synes, gör en god och riktig verkan. Slutligen bör man lägga mesta eftertryck på kanten, som ju är det enda som återstår för en ostörd verkan, då midtfältet upptages af bordprydningen och matbordets tillbehör.

Den frågan uppstår emellertid, om vi ej, då vi nu åter lägga vikt på färgen i våra bostäder, äfven borde återvända till densamma i fråga om duktyget, dukarne och serveterna. Det strider mot vår estetiska känsla, att lemna en så stor yta så godt som utan all prydnad, och om vi äfven vilja taga hänsyn dertill, att midtfältet är användt på ett sätt, som icke låter ornamenteringen göra sig gällande, återstår dock den breda, öfver bordsskifvan nedhängande kanten. Denna synes så mycket mer kräfva ett ornament i färger, som den utgör ett skarpt afbrott mellan föremålen på bordet och de mörka stolarne. Vi sakna här en konstnärlig öfvergång.

Den brokiga ornamentering, som här skulle kunna komma i fråga, kan dock af åtskilliga skäl endast vara måttlig. Först och främst måste färgerna vara äkta och varaktiga, för att kunna tåla upprepade tvättningar, och det är blott få, som på sådant sätt låta sig förenas med linne. Bäst äro rödt och blått,

af hvilka emellertid det sistnämnda är det, som ur estetisk synpunkt bäst skulle passa tillsammans med det svala hvita. Vidare tål den hvita ytan icke någon tung ornamentering, emedan en sådan skulle åstadkomma en alltför skarp motsats; den måste således i viss mån hållas lätt, och man måste vara sparsam med färgen. Slutligen föreskrifver sjelfva tekniken i damastväfnaden vissa gränser för dekoreringsen, i synnerhet i hörnen.

Det är fransmännen, som nyligen hafva gjort försök i den antyddade rigtningen, i det de omgifvit hvita borddukar, serveter och handdukar med röda, blå och gula kanter, försök, som icke varit misslyckade, efter hvad åtskilliga exempel öfvertygat oss om. En fabrik i Tabarz i Thüringen har lemnat andra högst intressanta föremål af detta slag, i det den, följande en gammal ärfd tradition, genomdrager den hvita ytan på ett mycket stilrigtigt sätt med röda och svarta, smårutiga ränder, mellan hvilka ordstäf insatts. Verkan är öfverraskande god. Dylika väfnader äro bekanta för den svenska husslöjden i byarne i Halland.

Samma öde som duktyget haft, att nemligen blifva allt mer och mer färglöst, har äfven delats af *porslinet* i dess användning för bordet, ehuru man nu redan åter vänder sig till dekoreringsen. Det hade nästan kommit ända derhän, att man till och med i kungliga slott afstod från all prydnad utom namnteckningen och en guldrand samt endast lade vikt på materialets finhet. Denna belåtenhet vid medvetandet om det blotta materiela värdet har, om man ser den i dess rätta dager, egentligen en anstrykning af barbari, om också det fina materialet i porslinet förefaller behagligare än det gröfre. Men man hade ej blott lemnat porslinet utan all prydnad, man hade äfven med flit efter många och långa försök beröfvat det den färg, som var egendomlig för detsamma och som det österländska porslinet ännu i dag till största delen bibehållit, den blåaktiga eller grönaktiga färgtonen. Man hade kommit derhän, att frambringa det alldeles mjölkhvitt,

liksom det färglösa hade ett högre värde i den dekorativa konsten än färgen!

Men på senare tiden inser man åter, såsom vi redan hafva antydt, det felaktiga i den fullständiga färglösheten. Man inser, att ett hvitt kärl på det hela taget icke är någon prydnad alls, att det icke bryter af mot den hvita duken, att bordet således endast ser öde och tomt ut i stället för festligt. Den åter uppvaknade hågen för konstslöjdens finare och mera smakfulla arbeten har äfven å nyo framkallat känslan af behag vid en rikt prydd bordservis, ja det till den grad, att sjelfva porslinet ej längre synes tillfredsställande och material och prydnad råkat i nästan samma ringaktning. Modet — ty till stor del är det endast mod, — har återfört på bordet de gamla, en gång af porslinet undanträngda fajanserna, hvilka numera endast användes på ställen, hvarest svårigheter förefunnos för tillverkning eller införsel af porslin, och bragt dem i täflan med porslinet.

Hittills afsåg denna täflan endast ett slags lyxkärl, som hufvudsakligen tjänade till prydnad för matbordet eller skänkbordet, och icke den verkliga, för användande afsedda servisen. På allra sista tiden begagnar man emellertid i Paris, och det i kretsar som göra anspråk på den högsta konstnärliga bildning, fajansen äfven till vanliga tallrikar och fat, i synnerhet för frukostbordet, icke i förädlad form, utan försedd med en skenbart rå, men i sjelfva verket maniererad, tillgjordt dålig målning, liksom så kallad bondfajans. Detta kan, efter hvad det ligger i sakens natur, ej vara annat än en af de vanliga fransyska infallen och modnyckerna, som äro af öfvergående beskaffenhet.

Ty om också porslinet till och med ur konstnärlig synpunkt i ett afseende står efter fajansen, eger det dock såsom material betraktadt och ur praktisk synpunkt företräden, som icke medgifva, att det någonsin på längden undantränges af ett sämre material, sådant som de hvitglaserade lerkärlen. Det är tvärt om just dessa företräden, som för två till tre århundraden sedan

tvungo den gamla majolikan att öfvergifva sin karakter samt efterbilda det från Kina och Japan af holländarne och portugisarne införda materialet och göra sig detsamma så lik som möjligt genom antagande af den hvita glaseringen. Det var dessa företräden, som gjorde att, när det europeiska porslinet sjelfständigt uppfanns i Sachsen och utbredde sig öfver de europeiska länderna, porslinet öfverallt, dit det kom, undanträngde den hvitglaserade fajansen. Och nu vill man med just dessa gamla fajanskärl, som dock endast uppkommit genom efterbildning af porslinet, utan att uppnå det i godhet, och dessutom med klumpiga former och grof målning, åter bekämpa originalen, som stå så långt framför dem i finhet, lätthet, elegans, renlighet och soliditet! Ett sådant försök kommer att fälla sin egen dom.

Det finnes ingen anledning att upptaga de hvitglaserade fajanskärlen på de ställen, der landets vanor och tillverkning bragt porslinskärlen i användning. Deremot finnes det obestriddigt någonting, som talar för efterbildningen af de äldre, brokiga fajanserna, majolikaarbetena och Palissy's eller Hirschvogels krukmararbeten, ty dessa åstadkomma genom sin kraftiga, manliga, mättade kolorit en dekorativ verkan, som det eleganta och fina porslinet icke kan uppnå, utan att blifva hårdt och torrt d. v. s. icke konstnärligt. Såsom uteslutande bordprydnad, såsom frukt-skålar, blomstervaser, borduppsatser, vattenkrus och dylikt, kan detta slags fajans användas med stor fördel, och dess återupplifvande på ett sjelfständigt sätt måste betraktas som en vinst. Härvid är det icke endast det måleriska företrädet, färgernas tjuskraft, som förordar det, utan derfor tala äfven formerna på mönstren från sextonde århundradet, från renaissancens goda tid, hvilka ej kunna annat än återverka förädlande äfven på porslinets former, som äro i stort behof af en sådan förädling.

Porslinets *former*, för att börja dermed, stå ännu i dag under inflytande af sitt ursprung, under inflytande af de kinesiska formerna, hvilket visserligen gäller i högre grad om té- och kaffe-

serviserna än om den egentliga bordservisen. Våra té- och kaffeserviser hafva väl under tidernas lopp och i synnerhet genom beröringen med rococcon och det första franska kejsardömet grekiska tid åtminstone för våra ögon frigjort sig från det barocka, som vanligen utmärker de kinesiska formerna, men de hafva bevarat en annan af de kinesiska kärleus egenheter, det korta, undersätsiga, tjocka. Det är som om den småväxta, korthalsade, för det runda och undersätsiga benägna, mongoliska rasen afspeglade sig i dessa former, under det att de ädla, smärtare, grekiska kärleus jemväl påminde om de grekiska menniskogestalternas ädlare, högre och smärtare växt.

Icke desto mindre öfverraska de äkta kinesiska formerna, om ock just ej genom skönhet, så genom behaget af en naiv, djerf komposition och genom den omedelbart sig påträngande öfvertygelsen om deras ändamålsenlighet. Detta friskhetens och originalitetens behag har naturligtvis gått förloradt för de europeiska former, som uppstått under deras inflytande, och de hafva merendels endast bibehållit det klumpiga och undersätsiga. Sådana som de nu för tiden oftast äro, behöfva de ovilkorligen förädlas i öfverensstämmelse med den moderna stilkänslan. Rococcon hade blott gjort dem än godtyckligare än de varit i kinesernes underliga former. Det fransyska kejsardömet antika stil hade gått mera kraftfullt till väga med dem, men den hade dock icke vågat, att sätta grekiska kärleusformer omedelbart i stället för de traditionela. Men denna uppblandning af grekiska former med de ursprungligen kinesiska skapnaderna på våra koppar, fat, kaffe- och tékannor har blott i mycket få fall ledt till några glädjande resultat. Granska vi Sèvresfabrikens téserviser från den napoleonska tiden, så finna vi en viss förtviflan i alla de så olikartade försöken att förvandla de grekiska stora urnorna, amforena och blandningskärleus till små lätt handterliga koppar. Det var i synnerhet de dubbla greparne, som, än fästa upptill än nedtill, erbjödo svårigheter och icke på några vilkor ville låta omgestalta

sig till ett praktiskt beqvämt handtag. Fabriken i Wien, som på den tiden intog en mycket hög och sjelfständig ställning, inlät sig därför vida mindre på införandet af de grekiska formerna; den frantog dem endast deras kinesiska eller rococcoartade karakter och satte i stället för de svängda eller underliga linierna nästan endast raka eller rakt brutna, visserligen icke utan att göra formerna betydligt stelare. I stället lade den allt eftertryck på målningens skönhet, på intagande målade ornament, för hvilka den gjorde formerna lämpliga.

Denna sakernas gång har visat, att vi äfven nu svårligen skulle komma till målet om vi ville öfverföra de grekiska käriformerna, sådana som de äro eller med så få förändringar som möjligt, på våra kaffe- och téserviser. Vi kunna härvid endast använda det grekiska formsinnet; vi måste hålla fast vid våra grundformer, men gifva dem skönhet, vackra linier, organisk gestalt, välformade handtag, med ett ord förädla dem, utan att uppföra deras karakter, som dock omfattar ett eget och rikt slag af former. I denna rigtning erbjuder oss äfven den moderna porslinstillverkningen redan många högst glädjande företeelser.

Förneka våra té- och kaffeserviser ännu icke sitt kinesiskt-japanska ursprung, så beherskas deremot den egentliga bordservisen snarare af rococcon. Orsaken ligger deruti, att vi här hafva en regelbunden utveckling, anknytande sig vid de förutgående tidehvarfven, fullkomligt jemnlöpande med den nyare konsthistoriens vexlingar. Kaffe- och téserviserna hafva icke någon anknytningspunkt med vår forntid, emedan bruket af kaffe och té först infördes samtidigt med dem. Våra bordservisers former kan man deremot återföra till majolikorna från sextonde århundradet. Visserligen har rococcotidehvarfvets konstsinne vidtagit stora och godtyckliga förändringar med dem. Majolikaformerna stå ännu alla under ett helt naturligt inflytande af krukmakarskifvan och därför är det i sin ordning att de cirkelrunda formerna och linierna äro de hos dem förherskande. Men just detta regelbundna stod i

strid mot rococcon, hvars väsen består i det godtyckliga och nyckfulla, i afvikelse från naturen. Rococcon undvek därför noga den oafbrutna cirkeln, gjorde de djupa kärnen, såsom soppskålarne och såsskålarne, långgrunda och ej nog dermed, den böjde åter in deras sidor på två ställen eller svängde dem i en alldeles oregelbunden form, i det den helt godtyckligt böjde dem inåt på ett ställe och utåt på ett annat. Ej nöjd härmed, skapade den äfven trekantiga, fyrkantiga, femkantiga fat, rena alster af den modellerande plastiken utan medverkan af krukmakarskifvan, eller ock formade den dem som kålblad eller uppfann några andra former, sådana som de af nycken ingåfvos, utan hänsyn till användningen och uppkomsten. På de flata tallrikarne, der af praktiska skäl ett dylikt godtycke icke gerna kunde medgifvas, var det företrädesvis den breda kanten som förändrades; den gjordes sexkantig med svängda linier, dess yta behandlades plastiskt och försågs med en lätt relief, hvilket naturligtvis i viss mån inskränkte den ornamentala målningen. Kärleus grepar och handtag voro vanligen ej något annat än en bit snäckformigt rococcoornament eller en på måfå ditsatt blomma eller frukt, på hvars sirliga plastiska framställning man då för tiden lade serdeles stor vikt.

Om vi med denna framställning jemföra formerna på våra dagars bordserviser, skola vi finna, att ganska mycket deraf ännu återstår och att inga spår kunna upptäckas af kejsardömets grekiska tid, som en gång undanträngde rococcoformerna. I och med restaurationen hafva äfven här rococcoformerna kommit tillbaka, fastän i en försämrad upplaga och därför helt och hållet afklädda det behag, som originela och djerfva, om ock osanna infall eljest hafva. Vi se således lätt, hvar man här har att anbringa hjälpen. När icke ändamålet kräfver en aflång form, måste vi återvända till dem som stämna öfverens med krukmakarskifvan, således till de cirkelrunda formerna; vi måste öfvergifva de godtyckligt svängda linierna med allt reliefornament, som rococcon lem-

nat kvar, och måste i synnerhet på tallrikarne åter införa den enkla cirkeln i stället för den inböjda, taggiga eller tandade yttre kanten. Gå vi derigenom miste om några former, på hvilka vi likväl i sjelfva verket icke förlora mycket, då de ej äro något annat än en lek, så vinna vi åter större frihet för den måleriska prydnaden, hvilken mycket inskränkts i sin utveckling genom rococoformen. Och den måleriska prydnaden är här af vida större betydelse än den plastiska, alldenstund det praktiska användandet kräfer alldeles släta ytor.

Om vi emellertid här undanröjda hinder för måleriet, så måste vi å andra sidan åter betona de gränser, som nu för tiden blott allt för mycket öfverskridas af våra porslinsmålare. Dessa gränser afse såväl arten af de ämnen som målningen framställer, som ock måleriets användning med afseende å kärlets form och ändamål.

Granska vi majolikorna från sextonde århundradet i förstnämnda afseende, hvad ämnena beträffar, så skall första intrycket bringa oss på den tanken, att måleriet i hela sin omfattning äfven blifvit framställt på dem. Snart skola vi likväl nödgas öfvertyga oss derom, att på de föremål, hvilka voro afsedda för ett verldsligt användande, vare sig såsom vanlig bordsservis eller som praktkärl för prydnad, icke förekommer ett enda verkligt religiöst ämne, så vida vi ej vilja räkna dit historiska framställningar ur gamla testamentet. Känslan, att det heliga icke får vanhelgas, har här uppenbarligen framkallat en oeftergiffig regel. Denna känsla tyckas vi på senare tiden hafva förlorat, ty alltförån porslinsmålningens blomstringstid i slutet af förra århundradet möta vi såsom en vanlig företeelse, vid hvilken ingen vidare tager anstöt, tallrikar, i hvilkas botten madonnor af Rafaël och af Titian samt andra heliga personer och scener af allahanda slag äro målade. Just de mest omtyckta tafvor af detta slag i de offentliga samlingarne måste nu pryda bordsserviser och tékannor. Den känsla, som ledde de gamle konstnärerne, har uppenbarligen mycket goda skäl för sig.

Det finnes emellertid äfven en annan synpunkt, ur hvilken vi måste begränsa eller åtminstone stifta lag för figurmålningarne på dryckes- och matkärnen, och äfven i detta afseende hafva majolikorna gifvit oss ett dåligt föredöme. Då måleriet här endast uppträder som en prydnadskonst, bör det ansluta sig till kärlets eller redskapets form och indelning; det måste taga hänsyn till dem, icke dölja och vända om dem, utan tvärt om framhäfva dem och göra dem tydligare. Sådana olika delar, som böra uppmärksammas och hållas åtskilda, äro på tallrikarne kanten och ytan i midten, på de högre kärnen, bål, handtag, lock och fot. På majolikorna deremot, och det på föremål af bästa slag, utbreder sig mycket ofta ett och samma ämne, t. ex. en mytologisk tilldragelse eller ock ett landskap, utan någon hänsyn öfver alla dessa delar. Derigenom händer det, att man ser figurerna bräckta och brutna, i origtig förkortning eller ock stympade.

I detta afseende är tillverkningen i våra dagar visserligen något försigtigare, men för öfrigt går den till väga på samma sätt som majolikan, breder ut sina målningar efter tycke och smak rundt omkring kärnen, äfven när de endast kunna ses bitvis, och i synnerhet anser den tallrikens djupa midt, hvilken visserligen lämpar sig bäst för målningens utbredning, äfven egnad för alla slags framställningar. Den betänker dervid icke, att det öde, som drabbar en af hafsskummet född, på vågorna simmande Afrodite, är att gömmas under en stadig bringa, under det ett alplandskap kanske får den erforderliga alprodnaden i röd puddingsås. Den betänker ej, att just de delar, som äro afsedda för det profana användandet, tyckas minst egnade för en högre prydnad, helst som knif och gaffel derpå utföra ett förstöringsarbete och öfverlevorna af rätterna stelna till smuts på dem. Å andra sidan måste vi äfven taga anstöt deraf, att man i det inre af fruktskålar och tallrikar målar naturligt hållna frukter liksom stillebensbilder, ofvanpå hvilka sedan verkliga frukter komma att ligga. Verklighet och efterbildning störa hvarandra här, och om det komme an på en afsigtlig

synvilliga, så skulle man göra än bättre om man utförde de målade frukterna i upphöjdt arbete eller lade konstgjorda frukter bland de naturliga.

Snarare måste just tallrikarnes och fatens bottnar, som äro afsedda att användas, vara försedda med ett lätt, betydelselöst ornament, som icke har något annat ändamål än att undanrödja tomheten och hårdheten hos den stora, hvita ytan; det rikare och mera betydelsefulla ornamentet bör deremot sparas för de delar, som ständigt falla i ögonen och icke döljas genom användandet. På de vanliga tallrikarne är det därför framför allt den breda kanten, som bör erhålla den förnämsta prydnaden. Dess form har med sig, att denna prydnad företrädesvis måste vara af rent ornamentalt art och att figurframställningar endast obetydligt kunna få användas. Dertill kommer att porslinet är ett elegant ämne, dess yta slät och fin; häraf följer äfven, att dess ornamentering måste undvika det klumpiga, tunga och sträfva samt vara anlagd på det sirliga, mjuka och fina. Håller man emellertid ornamenteringen på sådant sätt, undviker man tunga färger i stor mängd och breda guldränder, är teckningen vacker eller ock rik i sin sirlighet, så räcker det just till för att uppfylla det dekorativa ändamålet: föremålen sjelfva synas prydda på ett passande och smakfullt sätt, afteckna sig mot den hvita bordduken och tjena att genom den brokiga prydnaden smycka hela bordet. Den nyare rigtningen i pryndandet af porslinskärlen, sådan som den först inslagits i England, sträfvar äfven åter efter denna karakter; den vill färg men fint använd, ornamentalt hållen färg.

Helt annorlunda förhåller det sig med de till matbordet hörande *glaskärlen*. Här har man redan sedan lång tid tillbaka afskaffat all färg eller snarare all målning och, med hänsyn på det material vi använda, förefinnes ej heller någon anledning, att återgå till färgen. Allt konstglas, hvaraf vi begagna oss, är numera klart, hvitt, färglöst kristallglas, ty de böhmiska färgade glasen äro antingen af ett alltför enkelt alldagligt slag, för att här komma på tal,

eller ock enstaka prakt- och lyxföremål, afsedda för något annat ändamål än bordet. Det är endast ett slags brokiga bordsglas, som vi ännu hafva kvar, nemligen de gröna, för rhenskt vin afsedda glasen, de s. k. "römer" (remmarne), hvilka vi gerna må bibehålla, dels emedan de äro egendomliga ur historiskt-konstnärlig synpunkt, dels emedan de hafva goda och sjelfständiga former, hvilkas undanträngande af de vanliga mönstren vore att beklaga. För öfrigt är den mörkgröna färgen ganska passande på bordet, ehuru den icke låter vinets färg göra sig gällande.

Det hvita, färglösa kristallglaset har i främsta rummet det företräde framför det färgade, att det visar vätskans färg i dess fulla klarhet och sätter lif i vinets eld, en egenskap, som den hvilken dricker med rätta väl vet att uppskatta. Dessutom verkar det i och för sig genom det lifligt vexlande skimmer som uppkommer af ljusets återsken, hvilket en konstgjord slipning kan uppbringa till den högsta verkan. Härvid skiljer sig emellertid det engelska kristallglaset från det tyska. Det tyska är lättare till vigten och kastar endast färglöst ljus, det engelska, som är slipadt i prismor, bryter deremot ljuset i regnbågens färger och stegrar detta skimmer genom en konstrik, väl beräknad slipning ända till diamantens gnistrande färgprakt. Deri ligger, om för öfrigt intet konstnärligt moment kommer till, uppenbart ett stort dekorativt företräde för det smyckade bordet, som, rikt försedt med engelskt glas af detta slag, öfverstrålas af brokigt sken och derigenom erbjuder en festligare anblick.

Engelsmännen hafva under de senaste årtiondena grundat en fullständig konstlära på denna egenskap hos deras glas, men denna har ett fel: goda och eleganta käriformer låta sig endast med svårighet dermed förena, i det omkretsen alltid blir afbruten och inskuren eller tandad genom de inslipade kanterna och fördjupningarne. Till och med på våra kristallserviser se vi svårigheten att finna en lyckad form, i det hörnen, kanterna och de i facetter slipade ytorna tvinga till stela former. Derifrån härleda

sig de raka sidorna på de bordskärl af kristallglas vi hittills haft, de stela och dock jemväl klumpiga formerna, skaftens tunga former, de fyrkantiga fötterna, som helt och hållet stå i strid mot dessa kärles natur.

Formernas bristfällighet, som än mera förhöjdes derigenom att nittonde århundradet i allmänhet förlorat formsinnet i sådana frågor, har slutligen, sedan man börjat blifva medveten om densamma, ledt till en annan princip, till runda former i facetternes ställe och till lättare och rikare konturbildningar. I stället för den verkan af ljuset, som derigenom inskränktes, trädde ett finare konstmoment, nemligen den vackra, sirliga och behagliga, rikt och elegant utbildade formen, hvartill medelst slipning eller etsning ytterligare kom det fria ornamentet såsom arabesker, löf och figurer, efter mönstret af de äkta kristallkärnen från sextonde århundradet. Denna rigtning, som utgick från England, har äfven vunnit efterföljd i Tyskland och förtjenar att blifva allmän, ty det böhmiska glaset är just företrädesvis egnadt dertill, emedan det icke bryter sig i färger och är det som kommer den äkta kristallen närmast. Hvad som under de senaste åren redan åstadkommits af denna art, till största delen anslutande sig till renaissancens former och ännu mera till de grekiska kärleus, hör till de mest glädjande och lyckade företeelserna bland den moderna konstindustriens bemödanden.

I stället för etsning eller slipning har man väl äfven försökt sig på guldornament, men med mindre framgång. Guld fordrar en ogenomskinlig botten och gör därför på glaset endast en obetydlig verkan, hvilken dertill störes genom glasets skimmer och återspeglung. Ej heller passar det sig någonsin, att, såsom nu ofta sker, anbringa ett brokigt vapen, till och med på upphöjdt fält, här eller der på glaset. Kärlet får derigenom en sida, som blir den förnämsta, en framsida, hvilket det efter sin natur icke har, och, i det man lemnar allt det öfriga tomt, stör man jemnvigten och harmonien.

De venetianske glastillverkarne hafva sökt att på en annan väg nå ett konstnärligt mål. I stället för det slipade kristallglaset hafva de efter sextonde århundradets venetianska glasindustris högt uppskattade mönster utbildat sitt utomordentligt lätta, tånjbara, blåsta glas till ytterst sirliga, rika och eleganta, ja klassiska former, hvilka icke sällan kunna i otadelig skönhet täfla med de antika käriformerna. När man tager dessa fjäderlätta, välformade, tjusande dryckeskärl i handen, så måste hvarje konstnärligt sinne glädas deråt, men de hafva det felet, att de på bordet äro af föga eller alls ingen dekorativ verkan. De äro så fina och genomskinliga, att man ser dem alltför litet och först måste taga dem i handen innan man kan finna reda på deras värde. För att gifva dessa kärl äfven en målerisk verkan, hafva venetianarne därför, gynnade genom sin teknik, understundom tagit rödt, blått eller grönt färgadt glas eller ock hafva de genomdragit dem med spunna brokiga trådar. En dylik färgläggning beröfvar dem emellertid åter till stor del intrycket af elegant lätthet. Och hvad angår de senare, de spunna glasen, så har detta slag visserligen ledt till de mest intagande former, men äfven till de mest tillkonstlade och orimliga, och på det hela måste man säga, att de mera äro en prydnad för athénienner och dylika möbler än för bordet. Möjligen skulle äfven det böhmiska färgade kristallglaset åter kunna konstnärligt tillgodogöras för bordet, men man saknar helt och hållet hvarje någorlunda lyckadt försök, som dervid skulle kunna visa vägen.

På det hela taget ser man emellertid, att tillverkningen af glas för bordets behof har gjort utomordentliga framsteg i en ny och god rigtning, och man får blott önska, att ej allmänheten, som så ofta följer ett nytt och origtigt mod, åter vänder den beträdda vägen ryggen. Emellertid gifves det ännu alltid misstag, för hvilka man måste varna.

Hit räkna vi, för att nämna ett exempel, den ofta återkommande kränknigen af dryckeskärlens berättigade former. Det är icke någon godtycklighet, om under tidernas lopp, allt efter som

man afsett vatten, öl, vin eller spirituosa, vissa allmänna, sins emellan väsentligen olika former hafva stadgats, såsom det smärta glaset med hög fot för vin, det låga, vida glaset för vatten, det muggformiga glaset med handtag eller det något smärtare glaset med låg fot för öl; det är ej heller varans större eller mindre mängd, som här verkat afgörande, och det är ej heller en uteslutande historisk grund. Den ädlare och finare varan kräfver äfven vinglasets rikare och finare utbildade form, hvilken på champagneglaset blir tillspetsad och utdragen på längden, på det man skall kunna se perlorna uppstiga från botten; det kraftiga, men opoetiska och mindre ädla ölet, som det ännu ej någonsin lyckats att elda en skald till en verkligt poetisk lofsång, har bildat sig den enklare, kraftfullt hopträngda, men ingalunda skönhet och karakter saknande formen; slutligen har vattnet, det nyktra och okonstlade äfven funnit en form för dryckeskärlet, hvilken är så enkel och likgiltig som möjligt, ehuru äfven med densamma en viss skönhet bör kunna ernås. Det är därför ett stort misstag att, såsom moderna glastillverkare ofta göra, förbise dessa olikheter och skära alla former öfver en kam. De taga någon af grundformerna och bilda allt efter denna, utan att erkänna någon annan olikhet än den i storleken. De, som taga vinglasets till mönster, välja då åtminstone den ädlare och finare formen, men denna förlorar i behag då den blir för mycket förstorad. Sämst är det att taga det vida vattenglasets till modell, hvilket för icke länge sedan anbefaldes oss såsom den allra nyaste modformen, och att derefter forma vin-, öl- och till och med champagneglas, i det denna form blott göres högre eller lägre, drages ut på längden eller bredden. På sådant sätt får man kvar såsom den enda normalformen för dryckeskärl skopans och skålens form. Detta är ett sätt, att inom kort nå, icke konstens höjd, men dess slut. Låtom oss hoppas att något dylikt icke måtte störa glasindustrien, på den rätta väg, den funnit.

Så gynsam som med glaskärnen visar sig förhållandet ingalunda om vi vända oss till de *metallföremål*, som äro afsedda för matbordets utstyrelse och prydnad. Vi erinra här om de underbara silfverkärl, som det bekanta fyndet i Hildesheim åter bragte i dagen och hvilka redan äro spridda i talrika afbildningar. Vi erinra om renaissancens dyrbara silfverarbeten, om Benvenuto Cellini's saltkar och liknande arbeten, om Wenzel Jamnitzer's skålar, pokaler och borduppsatser, om kristallkärlens ädla former samt gyllne och emaljerade infattningar, vi erinra om det sextonde århundradets fest- och handtverkspokaler, hvilka, en gång bordens prydnad, nu utgöra samlingarnes stolthet och ännu hafva bibehållit sig temligen talrikt. Jemföra vi dermed i tankarne silfret på våra matbord och på våra thébord, hvar finna vi väl något, som närmar sig till att likna det, eller något, som är frambragt i samma anda? Den förste guldsmed, man vänder sig till i en stor hufvud- och residensstad, erkänner ju sjelf, att den, som vill beställa silfver hos honom, må köpa och betala efter vikt. I motsats dertill gifvas tillräckligt många vittnen från femtonde och sextonde århundradena, som intyga, att arbetslönen gick upp till flera gånger metallvärdet. Våra silfverskedar och silfvergafflar, silfverskaften på våra knifvar äro i de flesta fall ingenting annat än en bit metall, som är lämpad efter användandet och som fått något litet rococoornament med på köpet. Våra thé- och kaffekannor af silfver äro merendels olyckliga efterbildningar af de kinesiska porslinskärlen, hvilka väl kunde få en passande och vacker omgestaltning men sällan få det. Blott här och der ser man en lycklig tanke ett verkligt, sannt konstsinne blicka fram ur massan. Våra saltkar och sockerskrin stå ännu helt och hållet under inflytande af rococcon, som påtvingar dem godtyckligt svängda former samt snäckformigt, svagt och karaktärlöst behandladt ornament. Och detta måste vi likväl anse nästan som ett mindre ondt, ty än sämre förhåller det sig när, såsom det en tid nästan var regel vid alla föremål med större anspråk, en vild naturalism bemäktigat sig

formerna och satt en eftergjord blomma, ett par sammanböjda blad eller ock ett urhålkadt djur i deras ställe.

Denna naturalism rådde och råder väl ännu framför allt i fråga om det dyrbara föremål, som man plägar beteckna med namnet borduppsats. Visserligen råkar konstnären härvid mycket lätt i förlägenhet, ty hvad är egentligen en borduppsats? hvilket är dess ändamål? hvilka äro dess grundformer? hvilken är den idé, som skall leda konstnären vid kompositionen? Om vi säga, att uppsatsen skall utgöra en prydnad, en dekorerings för bordet, så är dermed ingenting sagdt, åtminstone alls ingenting som i någon mån kunde gifva ledning vid bestämmandet af formen. Denna obestämdhet, denna osäkerhet har därför också framkallat de mest äfventyrliga alster, hvilka alla varit afsedda att tjena bordet till prydnad. Den senare medeltiden använde allehanda konstiga mekaniska anordningar och stälde fram på bordet borgar med rörliga personer, med sofvande, af vildmänner bevakade prinsessor, träd med sjungande foglar, renaissancen älskade fartyg eller framställningar af djur och människor, små ryttarstatyer af drifvet silfver, hvilka åtminstone hade den skenbara eller verkliga uppgiften att vara dryckeskärl. Derefter kom rococcon med sina figurer och grupper af figurer utaf porslin och stälde dem, stora och små, på bordet. Dessa måste mot slutet af förra århundradet, då den antika rigtningen i smaken kom, gifva vika för små tempel och efterbildningar af antika statyer, hvilka väl äfven fingo vaser och skålar att uppbära. Jemväl derifrån äro vi nu befriade. Bristen på bestämd stil och smak har gifvit oss till pris åt godtycket, men det är just friheten eller godtycket, som sätter oss i förlägenhet.

Med namn af eller med samma ändamål som borduppsatser, finna vi nu för tiden på matborden blomster- och fruktskålar, vaser och vinkylare, brunnar, tempel, statyer, armstakar och en mängd föremål, som egentligen ingenting äro och icke hafva någon annan uppgift än att stå på bordet såsom ögonfågnad, hvilket de äfven

skulle kunna vara på hvilken annan plats som helst. Dit hör exempelvis ett storartadt silfverarbete i den hannoveranska skattkammaren, den riksbekanta Upstalsboom i Ostfriesland, en ek, hvars porträtt, om man så får säga, utfördt i silfver, gafs konungen af Hannover som bröllopgåfva, uppenbarligen i intet annat ändamål, än att tjena som borduppsats, såsom arbete betraktadt ett underverk af ihärdig flit, men äfven ett underverk af illa använd konst. Dit höra vidare väldiga, i metall naturalistiskt utförda träd, sådana som man väl ser dem i bodfönstren eller eljest finner dem på utställningarne, grenarne befolkade af foglar, under det att kroater och ungerska herdar tumla sina hästar nedanför på marken, eller klipp-partier med vilda djur och jägare, eller en bit af ett tropiskt landkap med palmer, under hvilka Paul och Virginie uppföra en scen. Dit räkna vi äfven sådana föremål som ett, hvilket vann mycket bifall på den andra verldsutställningen i London: högt uppe på en trädbevuxen klippterrass reste sig en tempellik byggnad, på österländskt sätt tjenande som tak öfver en källa, till hvilken några araber förde sina hästar att vattnas, alltsammans utfördt i fristående högre relief, af silfver och till en del förgylt. Ej heller låg det mycket mera idé i de berömda bordprydnaderna på sista verldsutställningen i Paris, som firman Christofle hade tillverkat för staden Paris. Den förnämsta och mellersta delen med en väldig flat skål skulle föreställa hafvet, som i midten uppbar ett bemannadt fartyg, utgörande Paris' vapen, omgifvet af tritoner, sjöhästar och andra det våta elementets invånare, under det att armistakar med ljus i stodo omkring kanten liksom vid stranden, en idé hvilken just icke kan betraktas som lycklig. Dessa och dylika arbeten hemta sina tankar och ämnen från hänsyftningar på den beställande, på staden Paris, men de hafva alls icke något samband, hvarken i tanken, ej heller egentligen i formen, med det föremål, som de äro afsedda att pryda, med bordet.

Och just härpå, på uppsatsens förhållande till sjelfva bordet, synes det att man bör lägga det mesta eftertrycket, om vi åter

skola blifva fria från detta godtycke. Det måste dock vara en bestämd idé, som leder oss. Då allting på bordet har sitt gifna ändamål, då bordet icke är platsen för den sjelfständiga, den höga eller historiska konsten, då måste äfven den så kallade uppsatsen, skenbart eller verkligt, hafva en bestämmelse, uppfylla ett ändamål. Enligt en gammal och berömd kokbok, skall uppsatsen egentligen såsom skådorätt träda i stället för soppskålen, hvilken plägar stå i midten på det borgerliga bordet. Dermed har man emellertid endast sagt, att såsom afslutning på hela det smyckade bordet bör ett konstrikt föremål intaga midten. Under vissa omständigheter uppfylles detta ändamål på ett tillfredsställande sätt genom en rikare armstake, en dyrbar lampa. I de flesta fall skola vi dock snarare tänka på bordets prydnad med blommor och betrakta uppsatsen såsom ett kärl för dem. Det är likväl ingalunda nödvändigt, att föreställa oss detta kärl under form af en vas, tvärt om påbjudes det redan af praktiska skäl, att afvika från den vanliga formen, emedan den ofta på ett störande sätt sticker sig mellan gästernas blickar. Låga skålar, korglika kärl, eller om de skola vara höga, sådana som höja sig på en smärt pelare från en ställning, så att den väsentliga delen kommer att ligga ofvanom ögonens höjd, dylika kärl äro vida ändamålsenligare. Vi vilja emellertid ej heller här binda konstnärens fantasi, må den gerna dermed förena figurer eller andra konstnärliga tankar, hvilka till idén närma sig monumentala skapelser, så att blomsterprydnaden nästan synes nedtryckt till en underordnad del. Dessa tankar få likväl icke vara hemtade utifrån, icke leda sitt upphof från hvilka främmande föremål som helst, utan från sjelfva bordet och hvad dertill hör, från dess fröjder och dess prydnad.

Men äfven inom dessa gränser kunna vi ej anse att den konstnärliga kompositionen får gå godtyckligt tillväga. Den måste i främsta rummet bära pregel af lätthet och behag, ty bordet medgifver ej något tungt och klumpigt, och vidare är det ytterligare en sak att taga hänsyn till, hvilken vi redan hafva antydtt: den ene

gästen måste kunna obehindradt se den andre i ansigtet. Borduppsatserna, eller hvad som står i deras ställe, få således icke genom breda massor skymma blicken från öga till öga, på det ej den ene först skall behöfva söka den andre på andra sidan om dem, i fall han vill tala med honom. Massorna måste således befinna sig nedanom ögonens höjd eller ock, burna af smärta pelare, derofvanom. I senare fallet måste man emellertid vara försigtig, ty man måste äfven här undvika intrycket af klumpighet, öfverlastning, tyngd. En dam, som öfverdrog hela bordet med blomsterguirlander i stället för att sätta blommorna i höga vaser, leddes därför af en fullkomligt riktig känsla.

I denna rigtning stå helt säkert medel och utvägar ett uppfinningsrikt hufvud och en dekorativ talent till buds, för att, med frångående af de gamla vanliga mönstren, smycka det dukade bordet med nya behag. Vi hafva emellertid dervid kommit in på ett område, der vi ej vilja fortgå vidare, emedan den egentliga konsten der upphör och taffeltäckarens eller hofmarskalkens smak vidtager. Vi ville endast ådagalägga, att, om vi vända våra estetiska tankar på det festligt smyckade bordet, öppnar sig äfven här ett vidsträckt och tacksamt fält för konstnärlig verksamhet, hvilket blott alltför ofta betraktas som en likgiltig sak i jembredd med bordets öfriga fröjder. Vi ville ådagalägga, att det, som industrien nu för tiden åstadkommer för bordet, ingalunda är tadel-fritt, utan ännu blott alltför ofta befinner sig på en alldeles o-riktig väg, och att, om man använder aldrig så litet förnuftig tanke på dessa föremål, hvilka eljest aldrig betraktas ur någon högre synpunkt, får man klart för sig den rigtning, i hvilken industrien bör gå. Vi ville ådagalägga, att jemväl här lagarne för det sköna, gränserna för det konstnärliga skapandet ligga i föremålen sjelfva, i deras egendomlighet och deras uppgift, men att de å andra sidan, redan därför att de hafva en uppgift, liksom alla föremål af dekorativ art, ingenting äro i och för sig sjelfva och icke vilja betraktas för sig sjelfva, utan med hänsyn till deras

verkan på bordet och i sammanhang med alla öfriga föremål, som utgöra ett festligt smyckadt bord. Det är blott ett sådant betraktande af det hela, som kan åstadkomma, att det dukade bordet ter sig äfven för den estetiskt bildade som ett värdigt, om ock blott för ögonblicket tillkommet konstverk, att det till kroppens njutning äfven fogar själens och sålunda från början förlänar det profana ändamålet en lyftad stämning och en ideel helgd. *)

36. H. C. Andersen.

"I Konstens Hal nu vajer Sorgens Fane
der, hvor Din Rigdoms Karavaner drog,"
og Tomhed sænkes paa den lyse Banq,
hvor Seklets Digterhær Guldharpn slog.

Der daler Skümring over Bøgelunden,
det sukker gjennem Havegjærdets Pil,
og Aft'nen har et Vemodsskjær om Munden —
et Vemodsskjær af Dagens sidste Smil;

Thi Sangerskaren flygter og forsvinder,
og efterhøstligt bli'er vort lille Felt:
Snart er vor Rigdom gjemt i store Vinder
fra Øhlenschlægers Slot til Richardts Telt.

— Men *Du*, som knyttet var til Sydens Lande,
hvis Harpe toned ved Gibralters Fyr —
Du savnes mest dog paa de danske Strande,
hvor BARNEDRÖMMEN var et Eventyr.

*) Vi afsluta härmed öfversättningen af Falkes förträffliga arbete, i det att vi hänvisa till vår uppsats i 15 årg. sid. 1. »Några vinkar om konsten i hemmet,» som innehåller allt det väsendtliga af det sista kapitlet af Falkes bok »Der Beruf der Frauen zur Beförderung des Schönen.»

Og *Du*, hvem Verdens Fyrster viste ære,
 mens tusind Tunger jubled om Dit Ry,
 Du fandt Din bedste Blomst i Hjemmets Sfære,
 Dit bedste Hjerteslag gjaldt Odins By.

Thi derfra gik Din hædersrige Bane,
 og did Din Tanke som en Trækfugl drog.
 Men florumvunden vajer Danmarks Fane
 her, hvor Din Genius Guldharken slog.

Andreas Døllner.

37. Skolor för bildande af tjenarinnor.

Då behovet af bildningsanstalter för tjenarinnor gör sig allt mera gällande, och den för detta ändamål stiftade, praktiska hushållsskolan i Stockholm verkat med synnerlig framgång och torde kunna tjena till ledning vid upprättande af andra dylika anstalter, göra vi oss ett nöje af att här nedan meddela en berättelse om dess verksamhet, samt de enkla stadgar, som ligga till grund för densamma.

På samma gång erinra vi dock att med inrättande af dylika, visserligen förträffliga skolor, dock blott ett litet steg är taget till förbättring af det gamla hushållsskicket, under det den nydaning, den tidsenliga reform af hela vår inre hushållning, som betingas af de vetenskapliga upptäckternas tillämpning på alla andra det praktiska lifvets områden, ännu låter vänta på sig. Med andra ord vi erinra, hurusom det är fullt ut så viktigt, att upprätta praktiska bildningsanstalter för *husmödrar*, som för tjenare.

Praktiska hushålls-skolan i Stockholm.

Denna anstalt räknar sin tillvaro sedan våren 1870. Några fruntimmer inom hufvudstaden, hvilka funnit behovet af en s. k.

hushållsskola, beslöto i början af nämnde år att försöka medelst listor samla bidrag till bildande af en dylik anstalt, och att om företaget visade sig vinna framgång redan i April samma år låta den begynna sin verksamhet. Då inom kort tid den summa af 3,000 kronor, som ansetts behöflig för att våga börja skolan, blifvit tecknad, hyrdes en för ändamålet lämplig lokal och den 25 april invigdes hushållsskolan af pastor J. Bring med bön, då äfven 7 flickor inflyttade i skolan att der uppfostras under ledning af en föreståndarinna.

På hösten samma år ökades flickornas antal med ytterligare 6 och en tjenarinna antogs, hvilken skulle undervisa i tvätt och strykning. Året derpå bestämdes att flickornas antal skulle uppgå till 18, och då på samma gång kändes behovet af en större lokal. Svårigheten att erhålla en lämplig sådan för någorlunda billig hyra visade nödvändigheten för skolan att hafva eget hus, och sedan på våren 1872 frikostiga bidrag, uppgående till 8,000 kronor, särskildt för detta ändamål blifvit gifna, lyckades direktionen att på ganska förmonliga vilkor tillhandla sig den egendom, skolan nu innehar och hvaruti hon på hösten samma år inflyttade. Skolan eger icke något stående kapital, utan underhålles till en del genom inkomsterna af tvätt och inackorderingar, dock hufvudsakligen genom välvilliga bidrag, af hvilka årsbidragen uppgå till ungefär 1,300 kronor.

Då skolans ändamål är att uppfostra fattiga flickor till dugliga *tjenarinnor*, är det framför allt af vigt att lärjungarne, utom öfning i de särskilda sysslorna, få vänja sig vid att såsom underlydande rätta sig efter olika personers fordringar, och detta vinnes ej så obetydligt derigenom att 12 à 14 äldre fruntimmer äro i skolan inackorderade. — Flickorna hafva härigenom äfven ständigt öfning uti städning och borduppässning. De flesta af dessa fruntimmer intaga nemligen sina måltider vid ett gemensamt bord.

Föreståndarinnan sköter de dagliga räkenskaperna och undervisar flickorna uti handarbeten och städning. Dessutom finnes i

skolan en lärarinna uti matlagning och en tvätterska, hvilken undervisar och sjelf deltagar uti tvätt och strykning. — Arbetet inom skolan är fördeladt så att flickorna turvis, en månad i sänder, deltaga i de olika göromålen — nemligen 6 i tvätt och strykning, 3 i matlagning och diskning, 1 såsom skänkjungfru och öfriga i städning och handarbeten. — Alla arbetsdagar stiga flickorna upp kl. $\frac{1}{2}$ 6 samt äta frukost kl. 7. — De äta sin middag kl. 1 och qvällsvard kl. 8. — Tvätterskorna få dessutom på f. m. rågkaffe — (verkligt kaffe består endast vid årsfesten och julafton) och alla flickorna äta kl. 5 e. m. s. k. aftonvard. Morgnarne kl. 7 och aftnarne kl. $\frac{1}{2}$ 8 samlas flickorna af föreståndarinnan till gemensam bön och bibelläsning och någon gång då de äro sysselsatta med handarbeten läses turvis högt ur någon god bok, men någon särskild boklig undervisning meddelas icke och anses icke behöflig, då de flesta flickorna genomgått folkskolan. Undantagsvis, om så behöfves, öfvas de i räkning och skrifning.

Lärotiden är numera utsträckt till 3 år, och sällan emottagas några flickor under 15 år. Önskligt vore visserligen att kunna mottaga åtminstone någon flicka vid 13 à 14 års ålder, dock under förutsättning att lärotiden då blefve förlängd till minst 4 år, men hittills har denna önskan af brist på medel ej kunnat verkställas.

Flickorna äro fördelade i 3 afdelningar med 6 i hvardera, och först under de tvenne sista åren få de deltaga i matlagningen åt de inackorderade. Den 24 april hvarje år utgå i vanlig ordning de 6 äldsta i tienst. Skulle någon flicka under första året visa sig olämplig att kvarstanna i skolan, skiljes hon derifrån, dock utan betyg.

Flickorna få använda lördags e. m. till att öfverse och laga sina kläder, men då nya kläder sys, användas dertill hela dagarne af de flickor som äro i turen att sysselsätta sig med handarbeten. Då det genom berättelser från barnhem och dylika anstalter är

väl bekant, huru den anda af gemensamhet och jemlikhet som böra vara rådande inom dylika hem lätt urartar till sjelfsväld och oordning, ja t. o. m. kan förringa begreppet om eganderätten, är det af stor vigt att ej flickorna hafva för vana att låna eller begagna hvarandras kläder, och detta är följaktligen strängt förbjudet.

Hvarje flicka erhåller 50 öre i månaden för att köpa sig de symaterialier, som erfordras till *lagning* af hennes kläder, äfvensom för att kunna till hälften ersätta de effekter, som genom hennes förvållande sönderslås. Flickorna hafva en gemensam sparbössa, hvilken tömmes en gång om året (vid årsfesten), och då ej så sällan drickspenningar gifvas flickorna och desse alltid anförtros åt sparbössan, hafva de vanligen några riksdaler hvardera att årligen insätta i sparbanken.

Den 25 april firar skolan sin årsfest med bön och bibelbetraktelse af pastor Bring. Skolans direktion, de måtmödrar hvilka skola emottaga de utgående flickorna jemte alla från skolan förut utgångna flickor samlas då i hushållsskolan, och denna dag är särskildt för flickorna en kär högtidsdag. Då det är viktigt att lärjungarna alltid anse skolan såsom ett hem, äro de alltid der välkomna, och med glädje märker man, att kamraterna sines emellan äro förenade genom ett innerligt vänskapsband.

I flickornas syrum på hushållsskolan uppsättas till hvarje årsfest, innefattade i enkla svarta ramar, porträtter (dock ej bekostade af hushållsskolan utan af en vän till densamma) af de lärjungar hvilka lemnat skolan med utgångsbetyg, och hittills har man ej haft anledning att med sorg påminna sig någon af dessa. Det är dock ej tänkbart att så alltid skulle kunna fortfara, men om också blott ett ringare antal af de flickor, hvilka fostrats inom Praktiska hushållsskolan i Stockholm, en gång, vare sig i egna eller andras hem, genom ordning och sparsamhet blifva till en glädje för dessa hem, så har ej hushållsskolans verksamhet varit fruktlös.

Stadgar.

§ 1.

Praktiska hushållsskolan har till ändamål: att uppfostra fattiga flickor inom Jakobs och Johannes samt Ladugårdslands församlingar till dugliga tjenarinnor. Skolan bör därför vara stäld på en sant kristlig grund och gifva sina lärjungar undervisning och öfning uti de för tjenarinnor i allmänhet ifrågakommande sysslor.

§ 2.

Hushållsskolans *angelägenheter* ombesörjas af en *styrelse*, bestående af 6 högst 8 qvinliga ledamöter, hvilka åter välja hvardera sin suppleant. Styrelsen utser inom sig Ordförande, vice Ordförande, Sekreterare och Kassaförvaltare. Om någon af styrelsens ledamöter afgår, väljes ny ledamot af hela styrelsen gemensamt. Styrelsen sammanträder första helgfria dag i hvarje månad och dessutom på kallelse af Ordföranden. Beslut af styrelsen vare ej giltigt om ej minst 4 ledamöter i ärendets afgörande deltagit. Yppas skiljaktiga meningar, gälle den, som af flertalet omfattas. Äro rösterna lika delade, är den mening beslut, hvilken Ordföranden biträder.

§ 3.

Skolans *föreståndarinna* antages af Styrelsen. Föreståndarinnan innehar en matmoders ställning till lärjungarne, och åligger henne att med erforderligt biträde undervisa dem uti alla göromål, som förekomma inom skolan, samt framförallt, att med moderlig omsorg vaka öfver lärjungarnes sedliga utveckling.

§ 4.

Skolans *lärjungar*, som under lärotiden klädas och födas på skolans bekostnad, antagas af styrelsen. Deras antal bör ej öfverstiga 18. Styrelsen ege dock rättighet att härifrån göra undantag, derest omständigheterna dertill föranleda. Vid valet af lärjungar fästes förnämligast afseende derpå, att de hafva *verklig hog* att blifva *tjenarinnor*, samt ej ega sådane sjukdomsanlag, att de ej kunna deltaga uti de mera ansträngande göromålen.

Då skolans uppgift icke är att vara ett räddningshem, få ej sådana till lärjungar antagas, hvilka genom sitt umgänge anses kunna menligt inverka på de öfriga.

§ 5.

Lärotiden i Hushållsskolan är *minst* 2 år. Ingen af lärjungarne får antaga tjänst förr än hon af Föreståndarinnan vitsordats innehafva åtminstone medelmåttiga insigter i de praktiska göromålen. Då lärjunge afgår, öfverlemnas henne ett af föreståndarinnan utfärdadt och af styrelsen undertecknadt betyg. Styrelsen skall söka att vid lärjungarnes afgång ur skolan skaffa dem passande tjänster.

§ 6.

På det att lärjungarne må erhålla tillfälle till *öfning i tvätt*, emottages sådan emot betalning från de familjer, som med föreståndarinnan derom öfverenskommit. För att öfva lärjungarne i städning och uppässning äfvensom matlagning, eger styrelsen emottaga fruntimmer till *inackordering* uti skolan.

§ 7.

Skolans *räkenskaper*, som afslutas med kalenderår, granskas för hvarje år af tvenne revisorer.

38. Sammandrag af årsberättelsen för Föreningen Handarbetets Vänner arbetsåret 1874—1875.

Efter att våren 1874 omedelbart sedan den konstituerat sig hafva ordnat en utställning, besökt af 600 personer samt deltagit i utställningar i Uddevalla och Mariestad och derifrån hemfört 3:ne pris, började föreningen i oktober 1874 sitt första arbetsår. Under detta år, till oktober 1875, har föreningen utvecklat en allt mera omfattande verksamhet, hvilkens hufvuddrag här nedan i korthet skola angifvas:

Arbeten i väfnad, knyppling, konstsöm m. m. hafva blifvit utförda till ett sammanlagdt värde af 5,846 kronor 55 öre, deraf *arbetslöner* 2,151 kronor 88 öre.

Undervisning i konstsöm, väfnad, knyppling och andra arbeten har blifvit lemnad inom Sverige, dels åt flertalet af föreningens medlemnar (100 personer), dels åt 120 elever och arbeterskor, af hvilka för närvarande 32 äro sysselsatta för föreningens räkning mot en arbetslön som motsvarar från 1,50 till 3 kronor om dagen. Härvid är att märka, att föreningen vid arbetsårets början använde endast 2:ne arbeterskor.

Mönster hafva blifvit dels *aftecknade* efter fornsvenska väfnader m. m. samt *anordnade* och i vexlande färgval tilläpnade för nutida ändamål, dels *komponerade*, till ett sammanlagdt antal af öfver 200.

Knypplingsindustrien i Skåne, hittills öfvad endast för nationaldräktens tillbehör och redan till största delen öfvergifven, har genom föreningens bemödanden blifvit återupplifvad och dess utomordentligt sköna alster så kända och uppskattade, att föreningen, om hon egde tillräckligt rörelsekapital, skulle kunna sysselsätta nästan huru många knypplerskor som helst, men nu vågar använda blott 2 eller 3.

En utställning besökt af 1600 personer, samt *en arbetstäflan för barn* hafva blifvit anordnade, hvarvid pris till ett sammanlagdt penningevärde af omkr. 225 kronor utdelats.

En Patriotiska sällskapets medalj har genom föreningen tilldelats en för nit och skicklighet utmärkt syskolelärarinna.

Tvenne belöningar från samma sällskap om 50 kronor hvardera hafva blifvit tilldelade 2:ne skickliga arbeterskor.

En leverans af omkring 4,000 alnar slitväf har öfvertagits, hvarigenom arbete kunnat beredas fattiga qvinnor på landet med en förtjenst af omkring 1 krona dagligen, hvaremot föreningen för sitt eget bestånd ej af leveransen haft någon fördel.

För 2:ne af föreningens medlemmar har tillfälle beredts, att med statsunderstöd *i utlandet studera mönsterritning* och broderiskolor m. m.

Studieresor inom landet, med begagnande af medgifven fribiljett å statens jernvägar, men för öfrigt på egen bekostnad, hafva företagits af 3:ne föreningens medlemmar, dels i Skåne och Blekinge, dels i Bohuslän och Westergötland, och hafva härunder en mängd mönster aftecknats, intresset för de gamla arbetssätten återupplifvats, personer som ännu ega skicklighet i fornsvenska konstarbeten uppsökts och vidtalats att åtaga sig framtida arbete, hvarjemte fullständig kännedom inhemtats om sättet att utföra de utsökta hvitbroderier som i blekingsdrägterna väcka så mycken beundran.

Genom en af ofvannämnde föreningsmedlemmar har dessutom uppköpts ett antal fornskånska konstväfnader af ypperligt slag, till pris, som ehuru i förhållande till väfnadernas verkliga värde ytterst billigt dock uppgår till högre belopp än att föreningen med sina ovissa inkomster vågar inlösa dem, oaktadt hon väl inser deras oskattbara värde såsom mönsterkällor.

Slutligen har föreningen *deltagit i hemslöjdställningar* i Finland (Helsingfors och Åbo) och der sökt sprida intresse för sina sträfvanden samt insigt om stilen och arbetssätten i den fornsvenska qvinnoslöjden. — Framgången af dessa bemödanden, hvarom bland annat den finska tidningspressen i varma ordalag upprepade gånger yttrat sig, torde bäst bedömas deraf att i Helsingfors förslag redan uppgjorts till bildande af en förening i samma syfte som den svenska, hvarvid denna lofvat biträda med råd och dåd.

Från de finska utställningarne hafva föreningens föreståndarinna och arbeterskor hemfört 6 pris och har föreningen inom de arbetande utställningarne genom sina arbeterskor meddelat undervisning åt omkring 170 personer.

Den 1:sta oktober skall föreningen inflytta i en ny lokal, förhyrd på 3:ne år mot en hyra af 1,200 kronor, hvaraf det största rummet kommer att användas till väfsal för 8 à 10 väfstolar. En föreslagen lärokurs i fornsvensk konstväfnad torde här anordnas samt en föreståndarinna för väfnadsarbetet antagas.

Om ock de här anförda fakta, hvar för sig, ej gälla så synnerligt mycket, så torde de dock, sammanställda och betraktade i förhållande till det mål, föreningen föresatt sig, innebära en ej ringa uppmuntran till fortsatt arbete.

Så synes bland annat beloppet af försålda arbeten (3,863 kronor) och af nyingångna ännu ej utförda beställningar (2573 kr.) jemte summan af antecknade årsavgifter (500 kronor) samt antalet besökande af föreningens utställning förliden vår (1600) visa att föreningens sträfvan att sprida smaken och intresset för fornsvenska mönster och arbeten ej varit utan framgång.

Att beloppet af utgifna arbetslöner uppgått till 2,151 kronor, oberäknadt en leverans af flera tusen alnar slitväf som lemnat väfverskorna en arbetsförtjenst af 75 öre till 1 krona om dagen; och att föreningen, som började med 2 arbeterskor, nu sysselsätter 32 och skulle, om hon egde ett rörelsekapital, kunna sysselsätta långt flera, tyckes antyda att föreningens förhoppning att kunna leda någon del af de penningar, som utgifvas för att smycka de rikes bostäder, in i de fattigas hem under form af regelbunden arbetsförtjenst för kvinnorna i hemmen, ej är alldeles omöjlig att verkliggöra.

Det antal af omkring 400 personer i Sverige och Finland, som genom föreningens försorg erhållit undervisning i olika arter af konstsoöm, konstväfnad, spetsknyppling, m. m., äfvensom den pristäffan af barnarbeten föreningen anordnat samt de pris och medaljer som genom henne utdelats åt skickliga arbeterskor, synas vittna att icke heller den sidan af föreningens verksamhet, som afser att åter bringa den qvinliga hemslöjden till heders, varit utan all framgång.

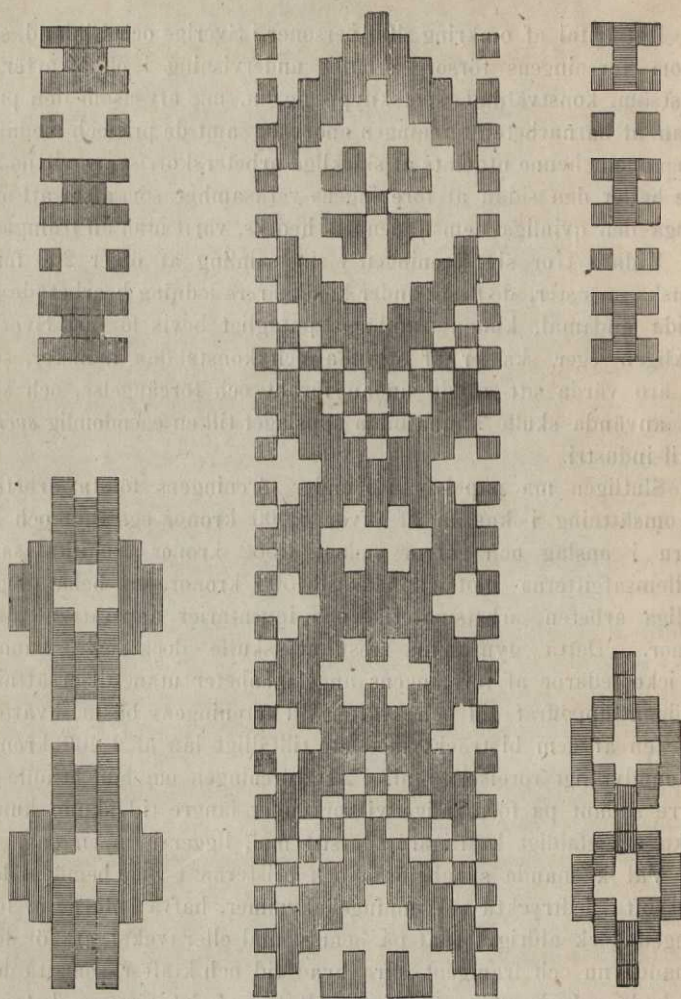
Vidare, tror sig föreningen i sin samling af öfver 200 fornsvenska mönster, de flesta under konstnärers ledning bearbetade för nutida ändamål, kunna framlägga påtagligt bevis för att Sverige verkligen eger skatter af stilfulla och konstsköna mönster, som väl äro värda att rädda undan förakt och förgängelse, och som rätt använda skulle kunna bilda uppslaget till en egendomlig *svensk* textil-industri.

Slutligen må påpekas att under föreningens första arbetsår en omsättning i kassan af öfver 8,000 kronor egt rum och att ehuru i anslag och gåfvor endast 1,502 kronor erhållits, samt medlemsavgifterna blott uppgå till 500 kronor, en behållning i färdiga arbeten, arbetsmaterial och inventarier uppstått af 2414 kronor. Detta gynsamma resultat skulle dock icke vunnits om icke ledarne af föreningens angelägenheter utan all ersättning dagligen uppoffrat tid och krafter till föreningens bästa, hvarför utan en af dem bisträckt med ett tillfälligt lån af 1,400 kronor, till oundvikligt rörelsekapital. Att föreningen om hon erhöle ett större sådant på förmånliga vilkor under längre tid skulle kunna verka mångfaldigt kraftigare för sitt mål, ligger i öppen dag.

Väl kännande svagheterna och bristerna i sina bemödanden, samt ofta nedtryckta af penningebekymmer, hafva ledarne af föreningen dock aldrig tviflat på hennes mål eller tvekat att för dess vinnande nu och framgent offra hvad tid och krafter, som stå dem till buds. I de ofvannämnde resultaten af det första arbetsåret tro de sig finna ej blott ett fullt berättigande af föreningens fortvaro utan ock anledning att hoppas på understöd af allmänna medel samt af likartade institutioner för en fortsatt verksamhet i större omfattning.

Stockholm, september 1875.

Styrelsen.

Ofvanstående mönster efter skånska hängkläden lämpa sig förträffligt till bårder för handdukar, gardiner, m. m. i »oppheftaväfb», samt till efterbildning bäraf medelst trädnung å linnetyg. Färgerna äro i allmänhet rödt och blått med tillägg någon gång af en smula gult och grönt, allt på linnebotten, blekt eller oblekt, äfvensom matt ljusgult eller silfvergrått. Mönstren utföras i tvinadt ylle- eller bomullsgarn.